

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Л. В. Оршанський

«____» грудня 2023 р.

ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРОДНИХ
ВИШИТИХ СОРОЧОК У ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Спеціальність 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – вчитель трудового навчання,
технологій, креслення та інформатики

Авторка роботи: Мельник Олена Ярославівна _____
підпис

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Оршанський Леонід Володимирович _____
підпис

Дрогобич – 2023

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Завідувач кафедри ТПО

27.10.2022 р.

(підпис)

(дата)

ЗАВДАННЯ

на підготовку магістерської роботи

1. Тема – «Вивчення технологій виготовлення народних вишитих сорочок у профільних класах закладів загальної середньої освіти».

2. Керівник – доктор пед. наук, професор Оршанський Леонід Володимирович.

3. Студентка – Мельник Олена Ярославівна.

4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:

1) охарактеризувати художньо-стильові особливості української сорочки та з'ясувати роль і місце орнаментальних мотивів і кольорової гами в оздобленні української сорочки;

2) здійснити аналіз типів крою та технологій виготовлення вишитих жіночих сорочок у різних регіонах України;

3) розробити навчальну програму «Українська народна сорочка» для учнів 10 – 11 класів, які навчаються за технологічним профілем;

4) здійснити відбір моделей сучасного одягу на основі крою та елементів оздоблення української сорочки.

5. Список рекомендованої літератури:

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.

2. Білан М.С., Стельмашук Т.Г. Український стрій. Львів: Фенікс, 2000. 324 с.

3. Білецька В.Ю. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация. *Матеріали до етнографії і антропології*. Т. XXI-XXII, Ч. 1. Львів, 1979. 367 с.

4. Від ремесла до творчості: збірник / упоряд. Ю.Г.Легенський. Київ: Час, 1990. 152 с.

5. Ліщинська-Кравець Г.Л. Технології навчання дітей мистецтву української вишивки. *Золота скриня. Українські художні ремесла: практичний посібник / Упоряд. Б.М.Терещук*. Чернівці. Видавничий дім «Букрек», 2007. С. 24 – 53.

6. Марчук С.А. Етнологія України. вид. 2-ге перероб. і доп. Львів: Світ, 2014. 520 с.

7. Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. 2-ге вид. стер. Київ: Либідь, 2005. 160 с.

8. Матейко К.І. Український народний одяг : етнографічний словник / відп. ред. Р. Кирчів. Київ: Наукова думка, 1996. 196 с.

9. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. Ілюстрації З. Васіної, Л. Міненко, Т. Ніколаєвої, О. Слінчак, М. Старовойт. Київ: Либідь, 1996. 176 с.

10. Захарчук-Чугай Р.В.. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. Київ: Наукова думка, 1988. 190 с.

11. Радкевич В.О., Пащенко Г.М. Технологія вишивки: підручник / за ред. Н.Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 1997. 303 с.

12. Чумарна М.І. Код української вишивки. Львів: Апріорі, 2008. 198 с.

№ з/п	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формування мети; постановка завдань.	до 23.12.2022 р.	26.12.2022 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи.	до 21.04.2023 р.	25.04.2023 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 24.10.2023 р.	27.10.2023 р.
5.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 06.11.2023 р.	09.11.2023 р.
6.	Перевірка роботи на плагіат	до 27.11.2023 р.	30.11.2023 р.
7.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 05.12.2023 р.	07.12.2023 р.

7. Дата видачі завдання – 27.10.2022 р.

8. Термін подачі роботи керівнику – 24.11.2023 р.

9. З вимогами до виконання роботи і завданням ознайомлена _____ Мельник О.Я.

10. Керівник _____ Оршанський Л.В.

АННОТАЦІЯ

Мельник О.Я. Вивчення технологій виготовлення народних вишитих сорочок у профільних класах закладів загальної середньої освіти. – Рукопис.

У магістерській роботі схарактеризовані художньо-стильові особливості української сорочки та з'ясовані роль і місце орнаментальних мотивів та кольорової гами в оздобленні української сорочки. Здійснено аналіз типів крою та ґрунтовно висвітлені технології виготовлення вишитих жіночих сорочок різних регіонів України.

На основі аналізу навчально-методичної літератури та практичного досвіду розроблено навчальну програму «Українська народна сорочка» для учнів 10 – 11 класів, які навчаються за технологічним профілем. Крім того, Ю здійснено відбір моделей сучасного одягу на основі крою та елементів оздоблення української сорочки. Практична значущість дослідження полягає в розробленні дидактичних матеріалів і методичних рекомендацій вчителям технологій щодо навчання старшокласників проектуванню та виготовленню традиційної народної вишитої сорочки і на її основі моделей сучасного одягу (блуз, плать).

Ключові слова: учні старших класів, заклад загальної середньої освіти, освітній процес, вишивка, натільний одяг, народні традиції.

SUMMARY

Melnyk O.Y. Study of technologies for the production of folk embroidered shirts in specialised classes of general secondary education institutions.

The master's thesis describes the artistic and stylistic features of the Ukrainian shirt and clarifies the role and place of ornamental motifs and colours in the decoration of the Ukrainian shirt. The article analyses the types of cut and thoroughly covers the technologies of making embroidered women's shirts from different regions of Ukraine.

Based on the analysis of educational and methodological literature and practical experience, the curriculum "Ukrainian Folk Shirt" was developed for students of grades 10-11 studying in the technological profile. In addition, models of modern clothing were selected based on the cut and decoration elements of the Ukrainian shirt. The practical significance of the study lies in the development of didactic materials and methodological recommendations for technology teachers on teaching high school students to design and manufacture a traditional folk embroidered shirt and, on its basis, models of modern clothing (blouses, dresses).

Keywords: senior pupils, general secondary education institution, educational process, embroidery, outerwear, folk traditions.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
Розділ 1. МОРФОЛОГІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ ЖІНОЧОЇ ВИШИТОЇ СОРОЧКИ	5
1.1. Художньо-стильові особливості української вишитої сорочки	5
1.2. Орнаментальні мотиви та колорит в оздобленні української вишитої сорочки	14
1.3. Характеристика типів крою вишитої жіночої сорочки	26
Розділ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ВИГОТОВЛЕН- НЮ ВИШИТОГО ОДЯГУ В ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	34
2.1. Розроблення програми «Українська народна сорочка» для профільних класів закладів загальної середньої освіти	34
2.2. Проєктування моделей сучасного одягу на основі крою та елементів оздоблення української сорочки	45
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Трансформаційні процеси, які сьогодні відбуваються у вітчизняній системі освіти відповідно до європейських і світових тенденцій, встановлюють пріоритет творчого розвитку, критичного мислення, компетентностей особистості над традиційною методикою «заучування» знань і формування вмінь, які доволі рідко використовуються на практиці та повсякденному житті. Відповідно до цього змінюються підходи до формування змісту освіти, зокрема і в трудовому навчанні учнів закладу загальної середньої освіти. Відтак сучасний розвиток суспільства та виробництва потребує не лише навчати учнів запам'ятовувати і відтворювати техніко-технологічні знання та прийоми роботи з робочими інструментами, а й застосовувати ці знання й уміння на практиці шляхом розв'язання творчих завдань (виконання навчальних проєктів) і формування відповідного практичного досвіду.

Сьогодні спостерігається зростання популярності різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва. На фоні сучасних тенденцій до стандартизації та уніфікації промислових виробів твори народних майстрів і художників-прикладників набувають особливої цінності через те, що відображають стиль, «почерк» автора, його індивідуальну й неповторну манеру. Водночас народне декоративно-ужиткове мистецтво зберігає багату вироблену віками художню культуру і традицію. Тому актуальним є питання про необхідність широкого залучення цього мистецтва до справи навчання і виховання молодого покоління, зокрема у закладах загальної середньої освіти.

Одним із найбільш популярних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва є українська вишивка. Так, красномовним є факт щорічного проведення у третій четвер травня «Всесвітнього дня вишиванки». Цю ідею вперше запропонувала Леся Воронюк – студентка історичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, яка набула неабиякої популярності не лише в Україні, а й у світі. Слід наголосити, що українська жіноча сорочка – це непересічне культурне надбання нашого народу, котре сьогодні відіграє важливу роль у підвищенні

національної самосвідомості молодого покоління, дає змогу сучасному вчителю втілювати на практиці багатовікові традиції народного мистецтва та зберегти їх для прийдешніх поколінь.

На жаль, сьогодні методика навчання школярів технологій виготовлення народної вишитої сорочки у старших класах закладу загальної середньої освіти ще недостатньо розроблена, а вчителі потребують якісних методичних рекомендацій та дидактичних матеріалів з цього напрямку декоративно-ужиткового мистецтва. Отже, важливість й актуальність зазначеної проблеми, недостатнє вирішення її на практиці визначили вибір теми магістерської роботи: **«Вивчення технологій виготовлення народних вишитих сорочок у профільних класах закладів загальної середньої освіти».**

Об'єкт дослідження: технологічна освіта учнів старших класів закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: художньо-стильові та технологічні особливості народної вишитої сорочки як основа для проєктування та виготовлення учнями старших класів сучасних моделей одягу.

Мета дослідження: розробити дидактичні матеріали для проєктування та виготовлення народної вишитої сорочки і на її основі моделей сучасного одягу учнями старших класів у межах технологічного профілю.

Для досягнення обраної мети були поставлені такі **завдання:**

1) охарактеризувати художньо-стильові особливості української сорочки та з'ясувати роль і місце орнаментальних мотивів і кольорової гами в оздобленні української сорочки;

2) здійснити аналіз типів крою та технологій виготовлення вишитих жіночих сорочок у різних регіонах України;

3) розробити навчальну програму «Українська народна сорочка» для учнів 10 – 11 класів, які навчаються за технологічним профілем;

4) здійснити відбір моделей сучасного одягу на основі крою та елементів оздоблення традиційних українських сорочок.

Практична значущість дослідження полягає в розробленні дидактичних матеріалів і методичних рекомендацій вчителям технологій щодо навчання старшокласників проєктуванню та виготовленню традиційних вишитих сорочок і на їх основі моделей сучасного одягу (блузок, платтів).

Апробація результатів: виступ на III Всеукраїнській науково-практичній конференції до 90-х роковин від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Мирослави Кот «Народне мистецтво Бойківщини: традиції та сучасність» з доповіддю на тему: «Локальні художньо-стильові особливості української вишитої сорочки» (*Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції до 90-х роковин від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Мирослави Кот «Народне мистецтво Бойківщини: історія та сучасність» / ред. рада: Оршанський Л.В., Зимомря М.І., Ліщинська-Кравець Г.Л. та ін. Дрогобич: ДДПУ імені Івана Франка, 2023. С. 91 – 96*).

Структура. Магістерська робота містить загальну кількість сторінок – 62, з них основного тексту – 59 сторінки. Робота складається зі вступу, двох розділів (п'яти параграфів), висновків, списку використаних джерел (30 найменувань).

Розділ 1

МОРФОЛОГІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ ЖІНОЧОЇ ВИШИТОЇ СОРОЧКИ

1.1. Художньо-стильові особливості української вишитої сорочки

Особливим багатством вишивальних технік, логічністю розміщення виділяється вишивка основного компонента народного вбрання – сорочки. Біла вишита сорочка – це давня традиція, повна глибокого змісту. Це символ краси і чистоти, майстерності, естетичного смаку і святковості. Здавна сорочці приписувалась чарівна сила, з нею пов'язана ціла низка повір'їв, звичаїв, обрядів. Сорочка розглядалась як «двійник» людини, що її носить. Сорочка найближча до тіла, і її шили, вишивали, носили так, щоб не порушувати давніх звичаїв [20, с. 82].

У жіночих сорочках вишивали коміри, пазухи, рукави, подоли, в чоловічих – коміри, маніжки, манжети, дуже рідко полики. Крій, еволюція народного моделювання впливали на принцип розміщення вишивки на окремих частинах сорочок. Розміщення вишивок на рукавах жіночих сорочок залежить від крою, характеру призбирування горловини. Виділяють окремі групи сорочки уставкові, поликові та безуставкові. Відповідно до крою рукавів вишивка розміщувалась на підпліччі, уставках, манжетах [30, с. 90].

На підпліччі цікава дуже давня система розміщення орнаментальних мотивів у три вертикальні смуги, що йдуть від коміра до уставки. Дві смуги – біля швів, що з'єднують рукав із станом сорочки, а одна – посередині рукава. Така вишивка зберіглася до XX ст. у сорочках Бойківщини і Полісся. Найбільш поширене вишивання підпліч горизонтальними смугами, які за орнаментом, колоритом, технікою виконання вирішені в тісній взаємообумовленості з вишивкою уставок.

Вершин художньої досконалості народні майстрині досягли у вишиванні уставок, які стали домінуючим акцентом не лише вишивки рукавів, а й усієї сорочки. Логічно продумане розміщення прямокутної площини уставки

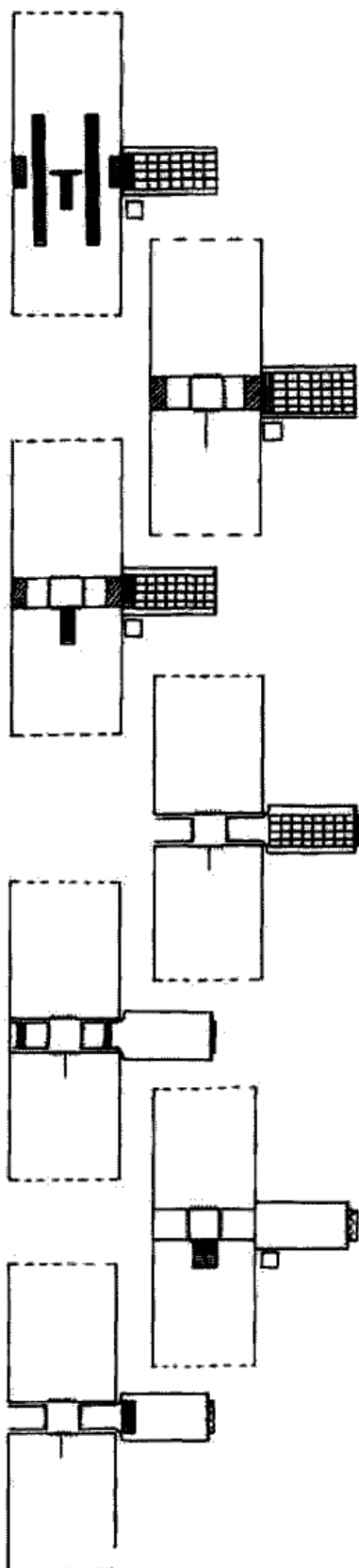
висотою переважно до 15 см, шириною до 30 – 35 см на самій видній верхній частині рукавів. Уставки барвистими стрічками горизонтально пересікають вертикальну площину рукавів нижче підпліч, виразно виділяючись з конструкції сорочок, легко проглядаються в круговому аспекті [20, с. 83].

Найпоширеніший принцип побудови уставок по плану: центральна частина й обрамляючі її стрічки. Згідно кількості орнаментальних смуг виділяються уставки: однорядні, дворядні, півтора рядні, три- і чотирирядні. Багатство уставкового вишивання створюють локальні своєрідності їх художнього вирішення. Характерно, що в усіх областях України зустрічаються сорочки, в яких вишивали тільки уставки. Так само поширене в усіх областях України вишивання широкої частини рукавів між уставками і манжетами [12, 69].

Принципи побудови орнаментальних композицій рукавів сорочок різних регіонів України постійно вдосконалювались. Аналіз мистецтвознавчої літератури дозволив нам виокремити схеми розміщення орнаментів на рукавах сорочок (див. рис. 1.1).

Однак не всі запропоновані варіанти однаковою мірою характерні для розміщення вишивок жіночих сорочок, в конкретних регіонах можуть бути інші варіанти, які не враховані у запропонованій схемі. Так, наприклад, на Гуцульщині вишивали сорочки – «рукавівки», а на Закарпатті активно побутувало вишивання уставок – широких, густо заповнених, горизонтальних, до 30 см висотою, які називають «заспульниці» [20, с. 84].

Вишивка манжетів – «чохлів», «дудів», «михалок», «зап'ястя» залежить від їх форми. Однорядними стрічками розміщені орнаментальні мотиви на вузьких обшивках. На манжетах вишивались і кілька рядові смуги, часто з переходом у дрібні складочки рукавів. Зустрічаються вишиті манжети тільки на краях. Урізноманітнює вишивку манжетів їх обметування, обкидання, питлювання.

1. Рукавно-плечовий, нагрудно-спинний:
вишивка розміщена на рукавах, плечах, грудях і спині.

2. Рукавно-плечовий:
вишивка розміщена на рукавах і плечах.

3. Рукавно-плечовий, нагрудний:
вишивка розміщена на рукавах, плечах і на грудях.

4. Рукавний: вишивка розміщена на рукавах.

5. Плечовий: вишивка розміщена лише на плечах.

6. Нагрудний: вишивка розміщена лише на грудях.

7. Верхньорукавний: вишивка розміщена лише на верхній частині рукавів.

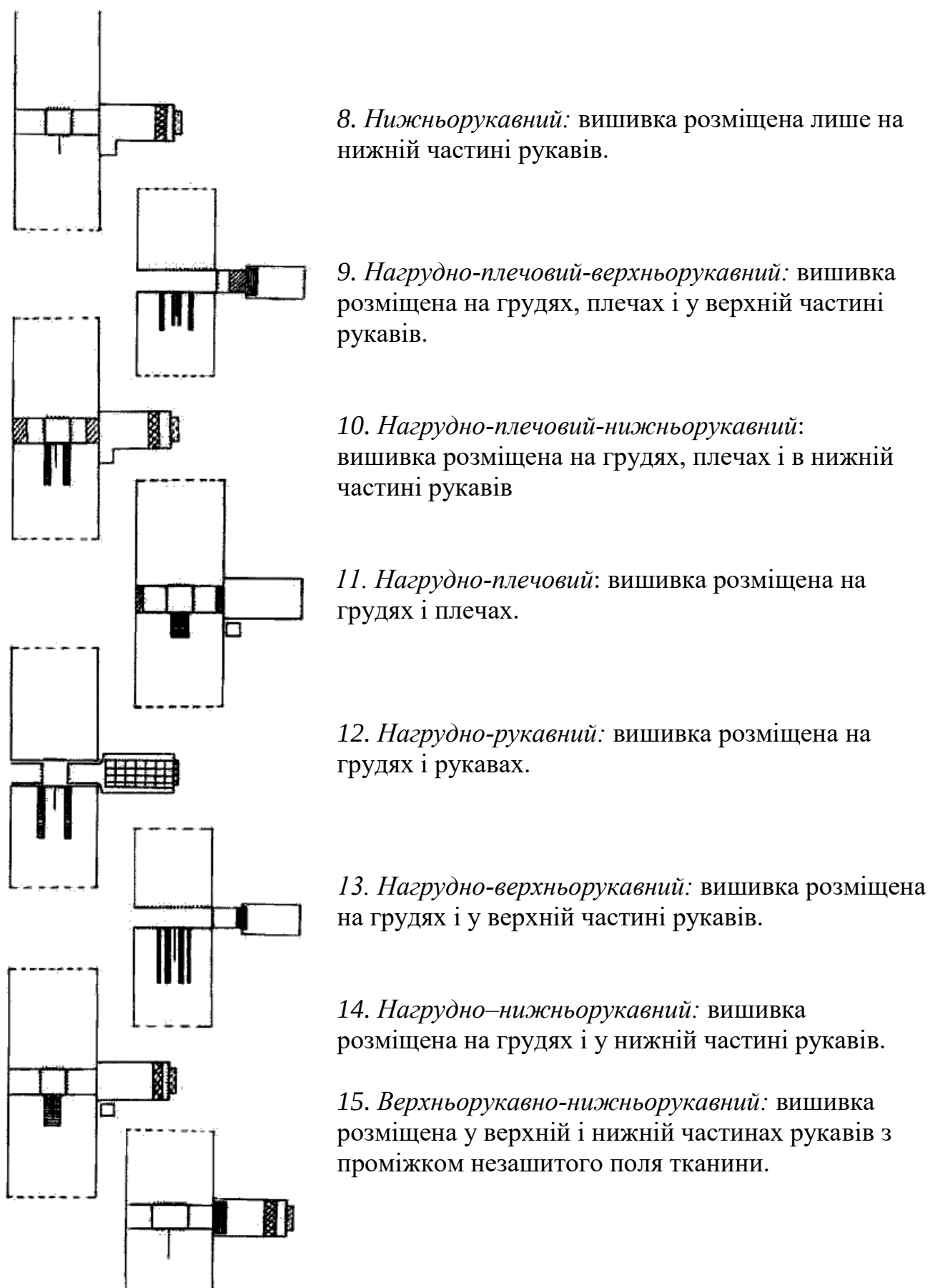

Рис. 1.1. Схеми розміщення орнаментів на рукавах сорочок [3, с. 29]

Локальної своєрідності сорочкам надавала їхня орнаментация виконана технікою ткацтва та вишивки. Мережкою оздоблювали поділ сорочки у вигляді так званого прутика. Нею створювалися складні розшивки – «змережування», які з'єднували різні деталі крою та розміщену на них орнаментацию [2, с. 190].

На вузьких обшивках – рубцях при шії, стоячих комірах – стрічкове розміщення вишивки по всій їх довжині, а на вкладених комірах часто вишиті тільки передні краї, і переважає центрична, розетково-галузева композиція. На передній пілці сорочок вишивали пазухи. Поширені три методи розміщення вишивки на пазухах: вертикальні суцільні смуги, вишиті близько обох розрізів пазухи; дві паралельні вертикальні стрічки, вишиті на відстані двох-трьох сантиметрів від зарубленого розрізу пазухи; суцільно вертикальна смуга вишита на правій половині пазухи. Наприкінці XIX ст. внизу розрізу пазухи почали нашивати прямокутні клинці, на яких вишивка розміщувалась в горизонтальному напрямку, обрамляючи вертикальні смуги, вишиті вздовж розрізу пазухи. Дуже рідко на передній пілці вишивали горизонтальні стрічки – від розрізу пазухи аж до рукавів. Такі сорочки зустрічаються в районах Західного Полісся. Типовою є вишивка розміщена вздовж розрізу пазухи. Для районів Закарпаття характерна вишивка на дрібному рясуванні при обшивці коміра – брижі. На сорочках Західного Поділля, Буковини вишивали «погрудники» – дві вертикальні стрічки, розміщені на відстані до семи сантиметрів від розрізу пазухи до низу станка. Такі стрічки вишивались і на плечовій стороні сорочки.

На подолах додільних сорочок вишивали горизонтальні смуги з мережчатим рубцюванням. Цікаве рішення вишивки на сорочках з бочками. В них вишивали горизонтальні стрічки, а на бокових розрізах і спереду – праві пілки від долу вертикальними стрічками висотою до 12 см. Вишивка подолів сорочок несла вагоме художнє навантаження, вона обрамляла, творила композиційне завершення всієї системи вишивки сорочки [20, с. 85].

Вишивки Полісся прості й чіткі за композицією. Лінія геометричного мотиву у вигляді ромбів повторюється декілька разів. Вишивка червоною ниткою по біло-сірому фону льняного полотна графічно чітка (рис. 1.2).

У північних районах Волині побутує вишивка низовим і поверхневим швом на зразок ткання. Одноколірне вишивання, виконане майстринями цієї

місцевості, вражає своєю вишуканістю (рис. 1.3). У південних районах Волинської області переважають рослинні мотиви – квіти, ягоди, листочки. Шиття поверхнєве – хрестик, гладь, прутик. Чорний колір поєднується з найрізноманітнішими комбінаціями червоного, чим досягається колористичний ефект [7, с. 48].

Рис. 1.2. Поліська вишита жіноча сорочка

Для Чернігівщини характерні білі вишивки. Щоб підсилити загальну виразність, у вишивці здебільшого використовують шви двох чи більше типів. Наприклад, в одній композиції поєднують шви прозорі (викол, вирізування, мережка) із щільним настилом або іншим видом гладі. Жіночі та чоловічі сорочки змережуються «прутиком» так, як і на Поділлі: прозорою мережкою (шабаком) червоними та чорними нитками.

Рис. 1.3. Поліська вишита жіноча сорочка

На Київщині сорочки оздоблюють гладдю, занизуванням, набируванням та хрестиком. На них переважають рослинно-геометричні орнаменти із стилізованими гронами винограду, що виконуються червоними і чорними нитками (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Вишита жіноча сорочка з Київщини

У південних районах України, зокрема на Херсонщині, сорочки прикрашають вишивкою, що поєднує орнаментальні мотиви та вишивальні техніки різних місцевостей. Це пояснюється тим, що тут живуть представники багатьох національностей і народностей (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Вишита жіноча сорочка з Херсонщини

Для Подільських сорочок характерна різноманітність швів. В орнаментах переважає один колір – чорний з більшим чи меншим вкрапленням синього, червоного, жовтого, зеленого (рис. 1.6). Найбільш поширеними є одноколірні

(червоні, чорні) вишивки на сорочках, значно рідше дво- та триколірні [4, с.120].

Рис. 1.6. Вишита жіноча сорочка зі Східного Поділля

На півдні Тернопільщини типовою є вишивка вовняними нитками із згущеними стібками: окремі елементи узору обводять кольоровими нитками, завдяки чому створюється кліровий ефект (рис. 1.7). Такі вишивки розміщують уздовж усього рукава скісними смугами [4, с. 125].

Рис. 1.7. Вишита жіноча сорочка з Тернопілля

У минулому на Прикарпатті майже кожне село відрізнялося від іншого своєрідністю вишивки, багатством композиції та неповторністю кольорів. Ця традиція збереглася й донині. У народній вишивці Львівщини використовують різноманітні узори, деякі з них поширені по всій області й пов'язані з місцевими особливостями і народними традиціями.

Наприклад, на Бойківщині (південні райони Львівщини) геометричний орнамент вишивок поєднують з білим фоном, що надає узорам прозорості й легкості. Бойківські вишивані сорочки колористично розмаїті (рис. 1.8), а на Гуцульщині переважає геометричний орнамент, вишитий барвами «золотої осені» (рис. 1.9).

Рис. 1.8. Бойківська вишита жіноча сорочка

Рис. 1.9. Гуцульська вишита жіноча сорочка

Вишиті сорочки Закарпаття (рис. 1.10) визначає мотив «кривулька», а також техніка зволікання і вишивання хрестиком. Тут часто також використовується гаптування (бісером, золотом, сріблом) [21, с. 13].

Рис. 1.10. Закарпатська вишита жіноча сорочка

1.2. Орнаментальні мотиви та колорит в оздобленні української вишитої сорочки

Розвиток орнаментального малюнка від елементарних форм до більш складних в історичному і територіальному аспектах простежується з півночі на південь. На півночі побутував найдавніший монохромний геометричний орнамент. На Південно-Західному Поділлі та в Карпатах (у гуцулів) геометричні мотиви ускладнювалися завдяки як графічній побудові, так і поліхромії. Рослинні мотиви, поширені на Середній Наддніпрянщині, а також на Лемківщині, вирізнялися композиційною побудовою, технікою виконання, колоритом.

Орнаментальні мотиви вишивки, які склалися протягом століть, були віддзеркаленням оточуючого світу. Про це свідчать народні назви геометричного і рослинного орнаменту: сонечка, оленячі ріжки, жаб'ячі очі, жучки, зозулі, грабельки, гребінки, дубові листочки, огірочки, жолудь, хмелик, ведмежа лапа, човник, зірка, рожа, кружки, віконця, церковця та ін.

Найпростіший орнаментальний мотив — лінійно-геометричний, зумовлений технікою ткання, був поширений в усій Україні, однак найбільше побутував на Волині та Поліссі [17, с. 28].

В українській орнаментиці досить часто присутній мотив ромба. Найпростіша його форма, – квадрат, поставлений на кут, іноді ромби бували витягнутими в горизонтальному чи вертикальному напрямку. Такий декор характерний для північної частини України. Чим далі на південь ромб ускладнювався, його зовнішній контур збагачувався гострими зубцями, прямокутними сходишками та гачкоподібними елементами (кучерями, ріжками). Ромбовидні мотиви прикрашали жіночі та чоловічі сорочки.

З-поміж геометричних узорів виділялися зірко- та хрестоподібні. Серед перших була поширена розетка з восьми витягнутих паралелограмів, які з'єднувалися попарно. Як додаткові орнаментальні мотиви часто виступали половинки восьмипелюсткових розеток. Ціла восьмипелюсткова розетка була основою орнаменту або вписувалася в ромб. Доповненням до ромбів і зірок були прямий або косий хрест (у вигляді двох ліній, перетнутих під прямим кутом), ламана крива, а також трикутники, що заповнювали простір між ромбами. Свастичні зображення траплялися на сорочках Поділля. S-подібні мотиви мали значне поширення на Середній Наддніпрянщині, Поділлі та Покутті.

У цілому мотиви ромба, хреста, свастки, восьмипелюсткової розетки належать до найдавніших в орнаментиці – не тільки українців, а й багатьох інших народів світу [17, с. 51].

Крім геометричного, значну роль у декоруванні традиційного одягу виконував рослинний орнамент. У жіночих сорочках Середньої Наддніпрянщини, Буковини, частково Волині та Поділля був поширений сильно геометризований мотив дерева: від уставки вертикальними рядами тягнуться гілки листків, квітів, а також хмелю й винограду. Причому в наддніпрянських, подільських та буковинських сорочках гілки завжди спрямовані вгору, а у волинських – додолу. Стилізований рослинний орнамент застосовувався менше – головним чином для оздоблення кожухів, шкіряних безрукавок (бунд, друшляків), іноді – жіночих юпок. Із початком ХХ ст. на Середній Наддніпрянщині, Волині, частково на Поділлі та Буковині почали

поширюватися натуралістичні зображення квітів, листя, пуп'янків, якими декорували чоловічі та жіночі сорочки. Головними мотивами найчастіше виступали рожа (центифолія), а також гвоздика, виноград, дубове листя [18, с. 74].

Значно рідше, ніж геометричні й рослинні, траплялися в орнаменталії зооморфні мотиви. Це зображення птахів (потят), якими оздоблювали жіночі сорочки на Закарпатті й Буковині. Значний декоративний ефект давало поєднання лінійно-геометричного орнаменту з мотивами ромба, хреста, трикутників (у сорочках Полісся та Волині). Для вишивки були характерні лінійна, шахова і вільна композиції орнаментальних мотивів.

При лінійній композиції геометричні та рослинні мотиви чи їх комбінації, ритмічно повторюючись, утворювали смугу узору, яка з обох боків обрамлювалася пружком чи косичкою. Над пружком теж з обох боків розміщувалися дрібні деталі орнаменту – зубці, баранячі ріжки, коники тощо. Це надавало вишивці цілісного, довершеного вигляду. Так оздоблювали вставки і рукави сорочок [8, с. 80].

Орнаментальні мотиви komponувалися також у шаховому порядку, часто в ромбічній сітці. Такі композиції характерні для жіночих і чоловічих сорочок Полісся, Середньої Наддніпрянщини, Поділля, Карпат. Подекуди в оздобленні рукавів сорочок поєднувалися лінійна і шахова композиції орнаменту: на вставці була смуга узору, а на рукавах у шаховому порядку розміщувалися окремі мотиви вставки – так звані одскочки. Композиція рослинних орнаментальних мотивів була вільна, найчастіше букетна.

Наведемо приклади стилізації природних форм в антропоморфні та зооморфні мотиви (рис. 1.11 – 1.12), а також створення орнаментальних композицій для вишивки, в основу яких покладені мотиви «хрест» (рис. 1.13) та «дерево життя» (рис. 1.14).

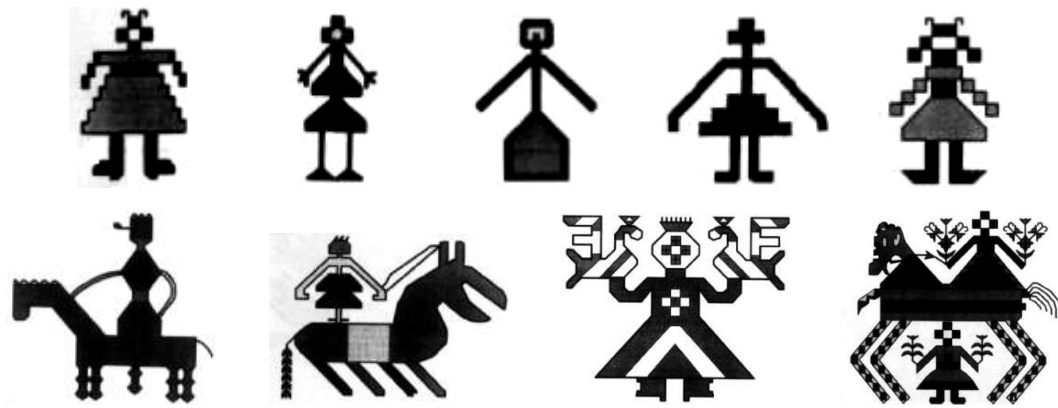

Рис. 1.11. Стилiзацiя людських постатей в антропоморфнi мотиви та їх поєднання з зооморфними

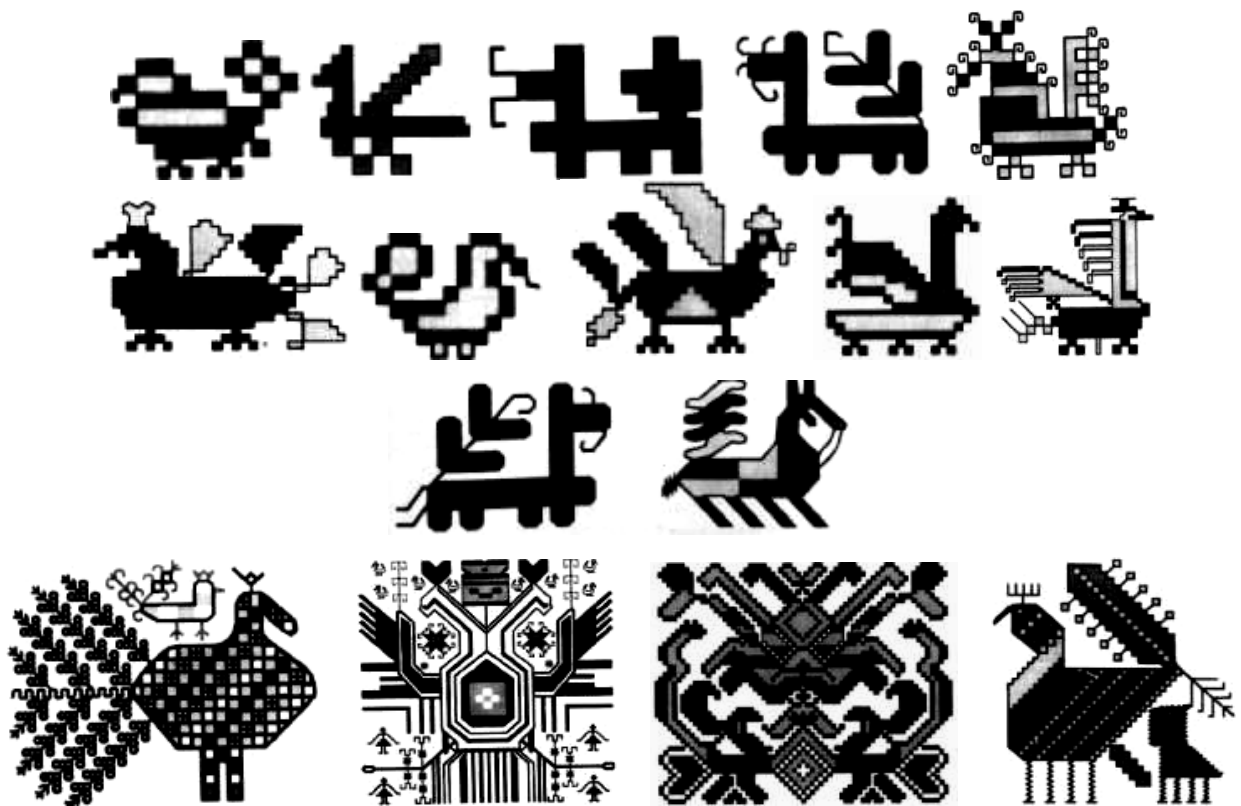

Рис. 1.12. Стилiзацiя птахiв в антропоморфнi мотиви

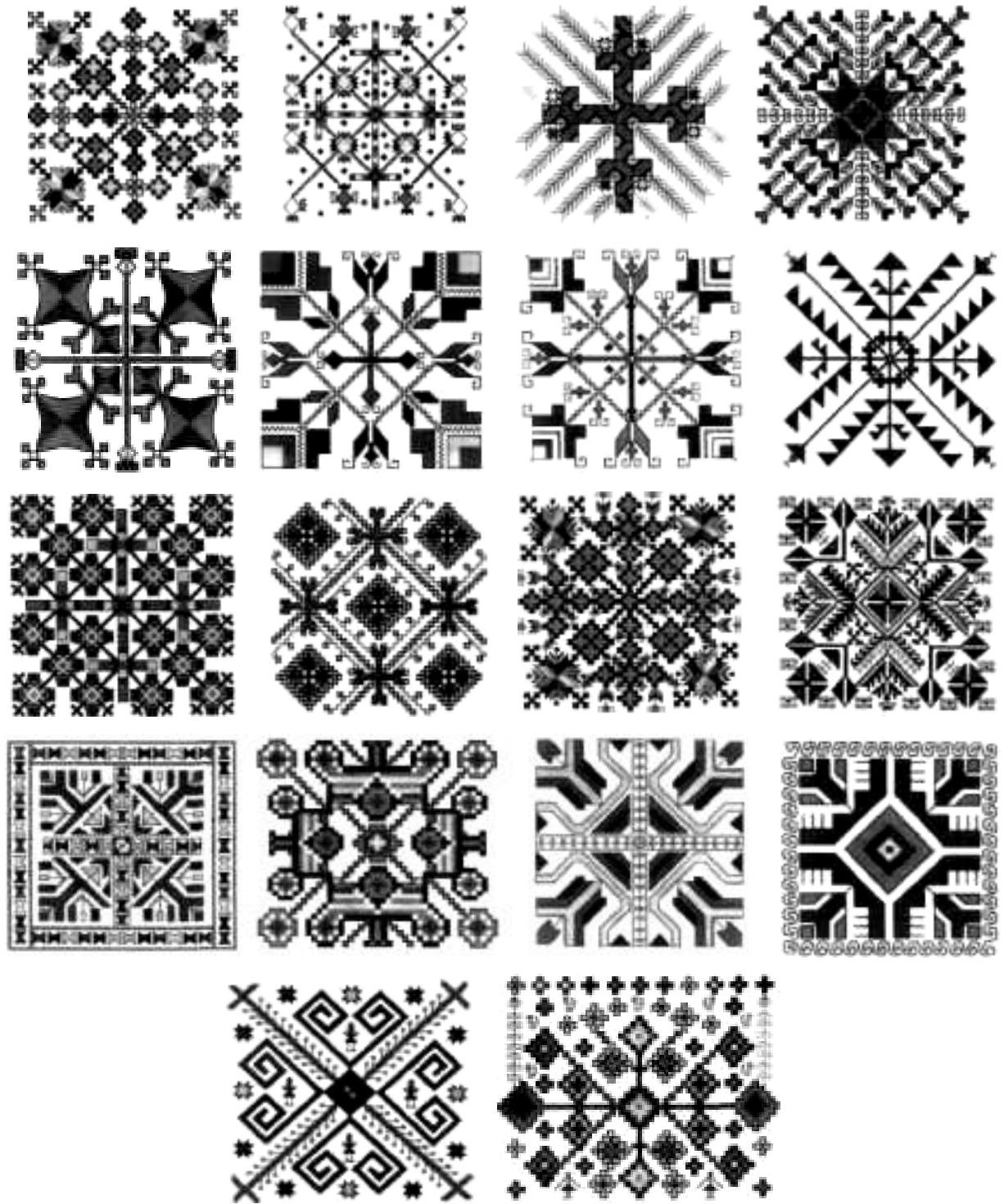

Рис. 1.13. Орнаментальні композиції, в основу яких покладено мотив «хрест»

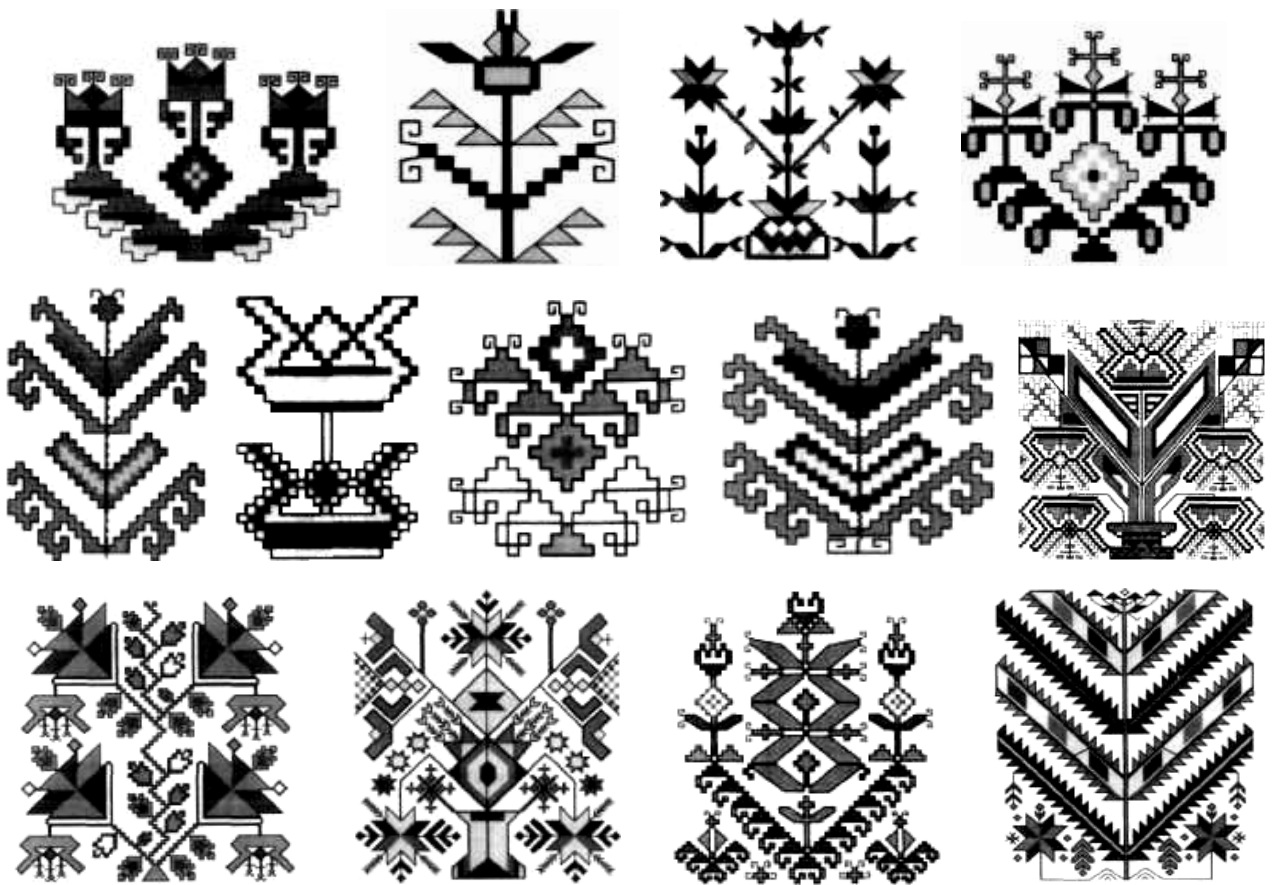

Рис. 1.14 Орнаментальні композиції, в основу яких покладено мотив «дерево життя»

Одним із ефективних шляхів профільної художньо-трудової підготовки старшокласників є використання системи художньо-творчих завдань, мета яких – скорочення розриву між теоретичними та практичними знаннями, поглиблення навичок творчої діяльності учнів. При цьому одним із головних завдань є розвиток орнаментального візуального мислення, зокрема, уміння самостійно передавати запропонований образ завдяки використанню різнохарактерних ліній і плям, вираження індивідуального ставлення до графічного твору через прочитання характеру ліній, їх динамічності, темпераменту, вміння розшифрувати закодований образ завдяки розвиненій емоційній уяві.

Завдяки використанню системи художньо-творчих завдань розвивається й збагачується мистецька мова учнів, елемент новизни стимулює до творчої художньо-трудової діяльності. Зокрема, ці завдання спрямовуються на

визначення й передачу характеру трактування орнаментальних мотивів, наприклад, виходячи з того, що основою створення складних орнаментальних форм є лінія (стібки-лінії), студентам пропонується розробити композиційне й колористичне вирішення орнаменту, розподілити структурно-пластичні акценти зображення, відобразити геометризване зображення явищ та об'єктів навколишнього світу. Цей матеріал допомагає студентам дослідити зміст і форму орнаментальних мотивів, а також оволодіти вмінням їх творчо зображувати.

Саме таким шляхом має відбуватися формування в учнів відчуття декоративності, яке слід розпочинати з найпростішого: дати загальне поняття про орнамент, пояснити його зв'язок з навколишнім світом, народним досвідом, традиціями національної культури, підкреслити найхарактерніші особливості побудови орнаментальних композицій, обґрунтувати художньо-образний зміст, локальні нюанси та стилістику.

При виконанні учнями творчих завдань з розробки орнаментальних композицій потрібно слідкувати за чіткою передачею ними ритмічних ліній. Для цього, наприклад, пропонується «зоровий ряд» (рис. 1.15), на основі якого учні визначають провідні мотиви, створюють орнаментальну композицію і, врешті-решт, втілюють творчий задум у матеріалі (рис. 1.16).

Уміння зчитувати, розуміти й відтворювати орнамент є одним з важливих аспектів формування художньо-естетичної культури школяра. Саме таким є шлях від початкових асоціативних ідей до наступного їх концептуального відображення в символічній формі на папері і в матеріалі.

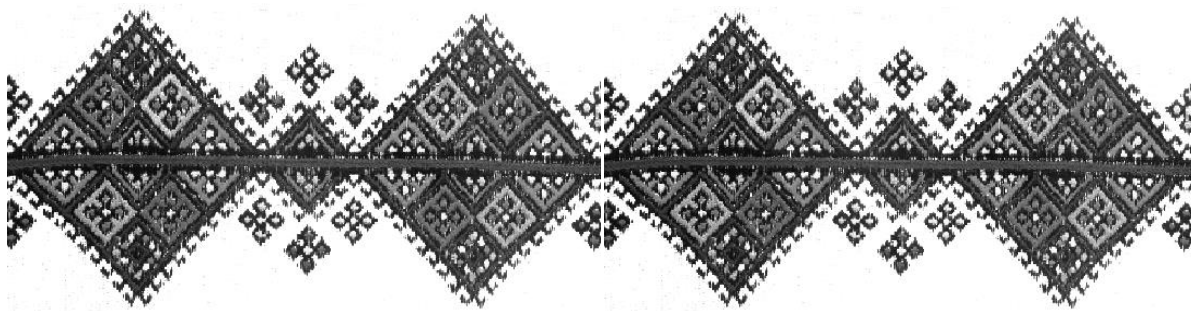

Рис. 1.15. «Зоровий ряд» з елементів і мотивів геометричного орнаменту

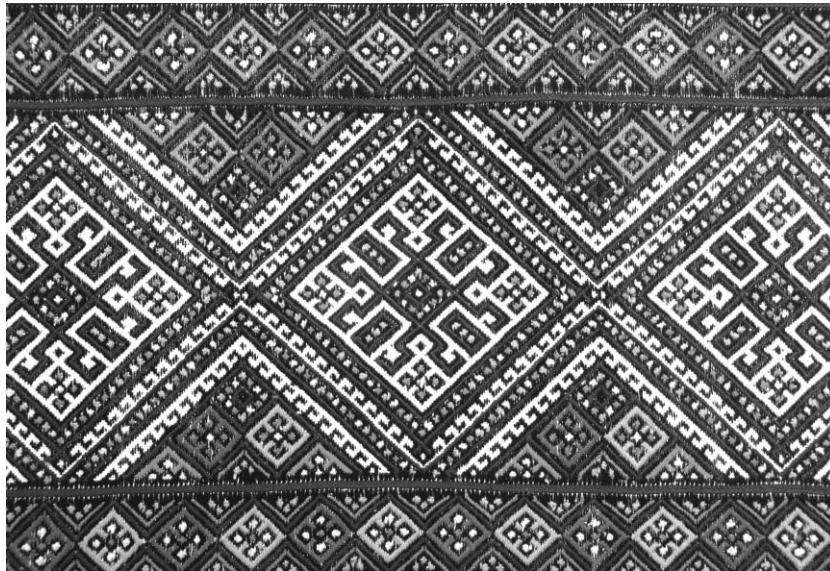

Рис. 1.16. Творча розробка геометричного орнаменту та втілення його в матеріалі

Система творчих завдань з орнаментики передбачає оволодіння вміннями відтворювати форми через створення враження руху, його ілюзії, використання графічного принципу крутіння навколо центра, тобто відображення руху у візуальній формі.

Допоміжним методом є вправи на відпрацювання різнохарактерних рухів (хаотичного, спрямованого) на площині за допомогою ліній, окреслена форма яких емоційно впливає на глядача. Використання жестів для показу форми допоможе «візуалізації образу», а відтворення вражень від покладених на площину горизонтальних, вертикальних, ламаних чи круглястих форм допоможе реалізувати внутрішній чуттєвий імпульс. Саме такі вправи уможливають виявлення ритмічної сутності форм та явищ, завдяки яким у учнів формується композиційна вмілість, або «орнаментальний хист» складати органічне ціле з різних елементів і мотивів.

На рисунках 1.17 – 1.21 зображено графічні схеми орнаментальних композицій та їх виконання відповідними техніками вишивання.

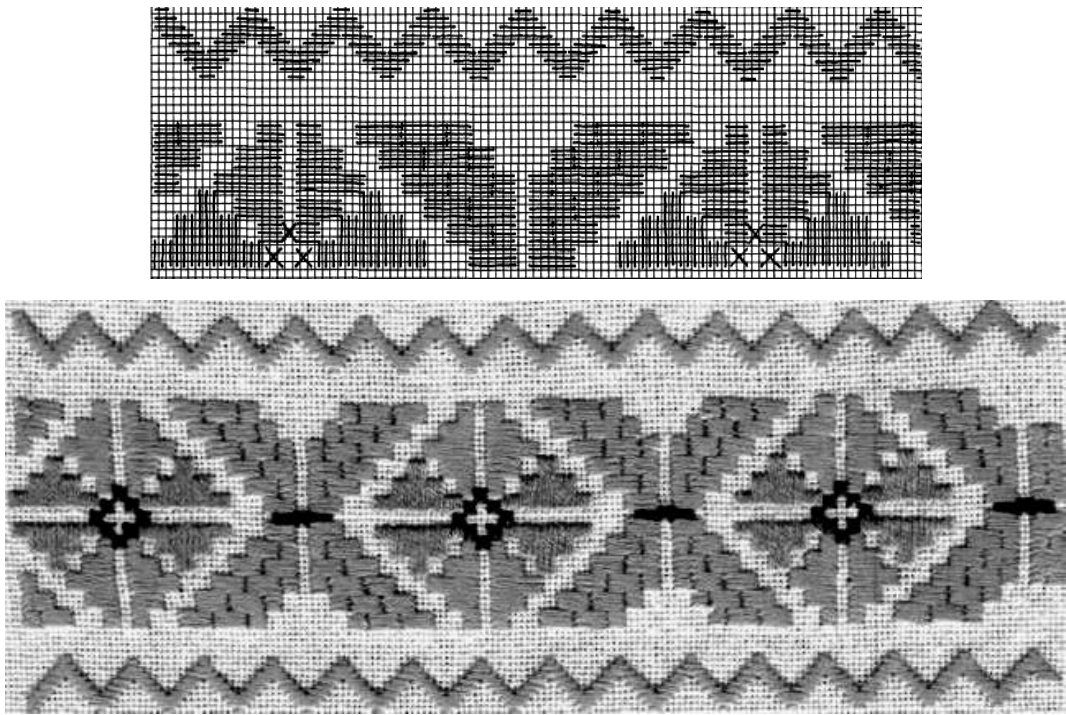

Рис. 1.17. Геометричний орнамент (техніка – лічильна гладь, хрестик)

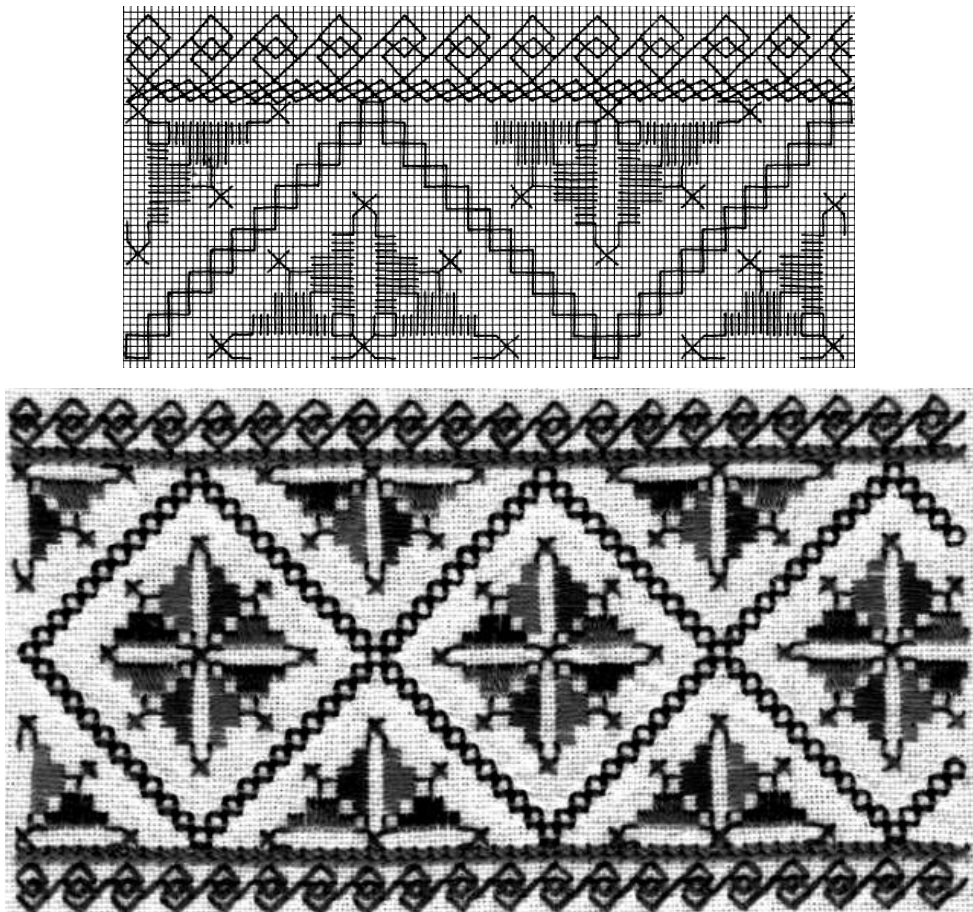

Рис. 1.18. Геометричний орнамент (техніки – лічильна гладь, хрестик, штапівка)

Рис. 1.19. Геометричний орнамент (техніки – лічильна гладь, хрестик, штапівка)

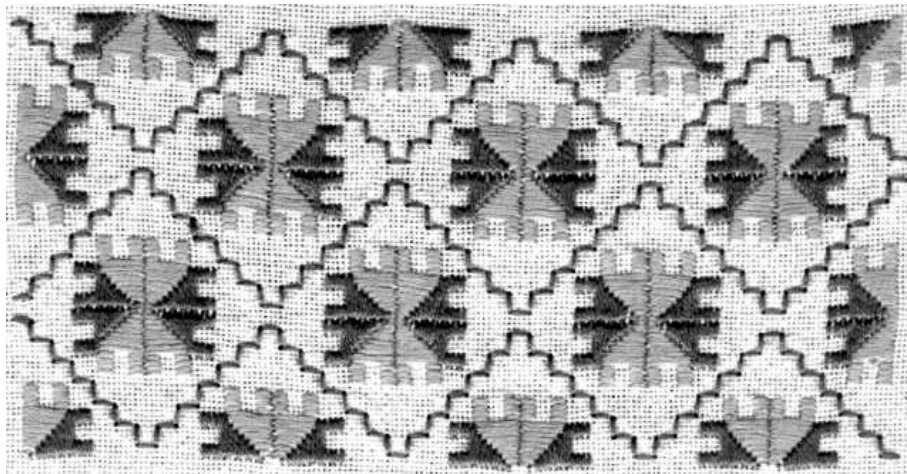
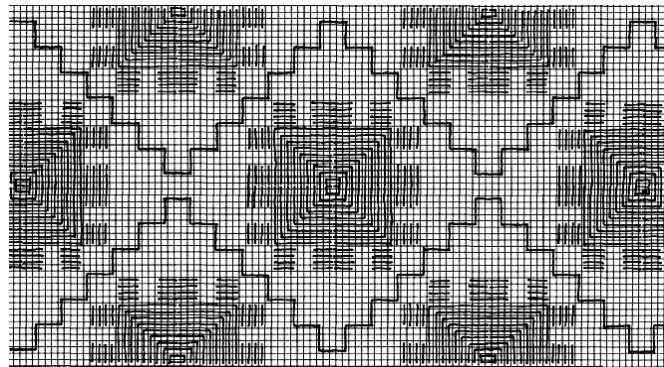

Рис. 1.20. Геометричний орнамент (техніки – лічильна гладь, хрестик, штапівка)

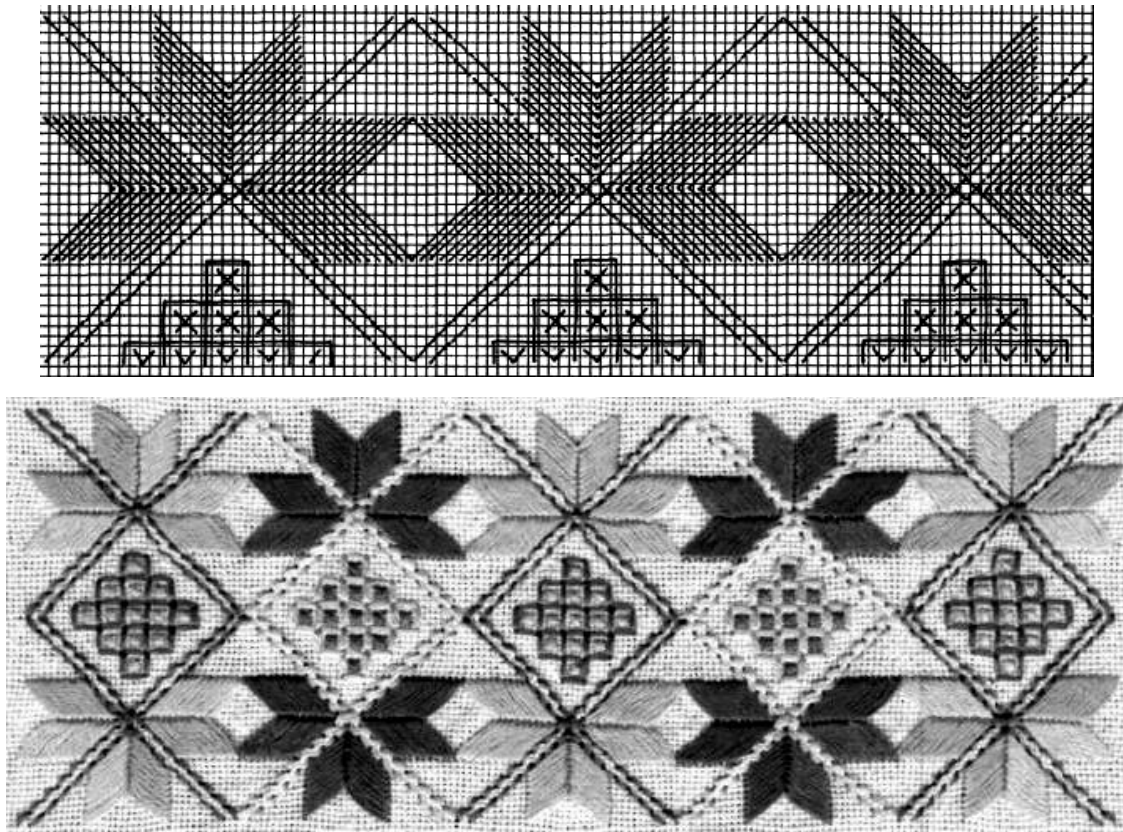

Рис. 1.21. Геометричний орнамент (техніки – лічильна гладь, хрестик, штапівка)

Щодо колориту, то він завжди відігравав важливу роль як засіб емоційного впливу. Вишивка як основний спосіб декорування тканин для народного одягу в різних районах України мала свої особливості кольорового вирішення [8, с. 85]. Наприкінці XIX – на початку XX ст. на Чернігівщині та Полтавщині переважала монохромна орнаментация жіночих сорочок. Вона була характерна і для правобережного Полісся. Але монохромія була різною на Правобережжі й Лівобережжі. У першому випадку превалював червоний колір, у другому – вишивання біллю або трохи підфарбованими у різні відтінки лляними нитками [18, с. 155].

Для Київщини, Черкащини, частково Поділля характерна двокольорова червоно-чорна вишивка; до цих кольорів іноді додавався третій – жовтий або зелений. Від Південно-Західного Поділля починався ареал поліхромії, котрий поширювався на захід. У поліхромному вишиванні наддністрянського Поділля та Гуцульщини була червоно-чорна основа, що пов'язує його з вишивкою Центральної Київщини. Однак якщо на Центральній Київщині мала місце

відносна рівновага цих кольорів, то переважаючим, особливо на Поділлі, був уже чорний. Подільська та гуцульська поліхромна вишивка іноді включала золоту або срібну нитку, що свідчить про молдавські впливи.

Лівобережна частина Середньої Наддніпрянщини визначалася стриманістю колориту. Вишивки побудовані на тональних співвідношеннях шиття біллю, синюватою чи сірою невід біленою ниткою. Вишивка білими нитками побутувала й на Херсонщині, Поділлі, траплялася на Волині, Покутті та в Закарпатті.

У карпатських горян однокольорові вишивки (білі, чорні або червоні) збереглися до початку XX ст. в буденному та поховальному одязі. Згодом у колористиці вишивки монохромність витісняється поліхромністю із застосуванням червоних, оранжевих, зелених, жовтих і чорних ниток. При такій колористичній різноманітності дивує гармонійне поєднання кольорів, відсутність строкатості [22, с. 47].

Багатством колориту вирізнявся одяг Північної Буковини. Важливу роль в його оздобленні відігравали металеві пластинки – лелітки, різнокольоровий бісер, золота чи срібна нитка, що урізноманітнювало кольорову гаму, робило її більш насиченою.

На Закарпатті за колоритом оздоблення одягу виділялися три типи: монохромний, двокольоровий та поліхромний. Монохромна вишивка (білими, червоними або чорними нитками) була поширена на Рахівщині та в селах Довжанської долини. В північній частині Закарпаття у вишивці панували два кольори – червоний та синій. У прикрашенні дівочих сорочок у Хустському районі переважала поліхромія – вишневий, зелений, синій та інші кольори [18, с. 157].

У колориті одягу Півдня України було багато спільного з Середньою Наддніпрянщиною та Поділлям. У цьому регіоні швидше, ніж будь-де, почала поширюватися поліхромія в оздобленні одягу. Поряд із білим, червоним і синім кольорами побутували жовтий і чорний.

1.3. Характеристика типів крою вишитої жіночої сорочки

Головна складова чоловічого та жіночого одягу – це сорочка, характерною ознакою якої є білий колір (давня традиція). Матеріалом для її виготовлення в українців було конопляне або лляне полотно. На Київщині, Полтавщині, Чернігівщині виготовлялося конопляне полотно, на Поліссі, північних схилах Карпат, Волині – лляне, Поділлі – здебільшого конопляне та лляне зі суміші льоноконопляних і коноплянобавовняних ниток. Крій сорочки визначався способом сполучення пілок полотна на плечах. Українські сорочки виготовлялися переважно з трьох, двох і лише подекуди – з чотирьох полотнищ, виходячи з ширини домотканого полотна [12, с. 64].

Сорочка – один із найдавніших елементів одягу, що зберіг свою форму натільного одягу на всій території України майже до початку XX ст. У період Київської Русі сорочка (або сорочиця) означала як натільний, так і верхній одяг взагалі, шилася з полотна та сукна. Ще у XIX ст. часто були єдиним одягом у дівчат і парубків до певного віку. Білий колір сорочки є загальнослов'янською традицією, – це своєрідний еталон українських сорочок XIX ст.

Сорочки XIX ст. залежно від їх призначення, а також від достатку сім'ї шилися з полотна різної якості. Виходячи з локальних варіантів крою, можна виділити основні типи сорочок, що побутували в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.: *тунікоподібна, із плечовими вставками, з суцільнокроєним рукавом, на кокетці*. Локальна специфіка основних типів крою виявилась у засобі поєднання плечової вставки та рукава зі станом, у розмірі та формі плечової вставки, рукавів та ласток, у характері призбирування верхньої частини рукава та горловини, в оформленні коміра та низу рукавів – манжет; у горизонтальному чи вертикальному членуванні стану сорочки [12, с. 65].

Найархаїчніший тип української сорочки – *тунікоподібний* (рис. 1.22 – 1.23), крій із одного центрального, перегнутого впоперек полотнища, до якого по боках пришивалися два поздовжньо перегнуті полотнища – рукави. Нижче рукавів до стану пришивалися «бочки» у півполотнища завширшки та ластки –

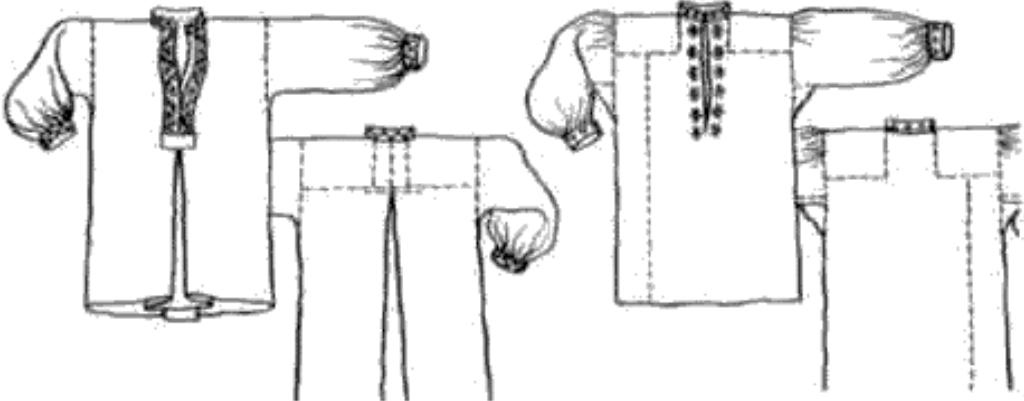
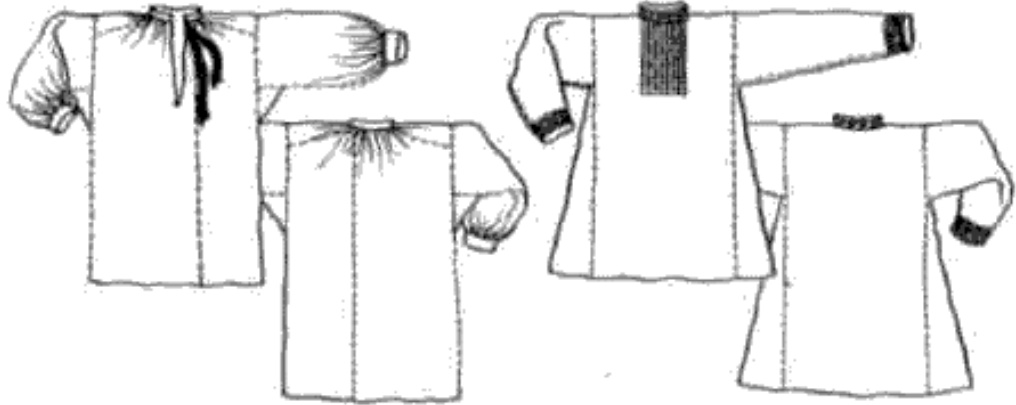
клинці, які вставлялися під рукавом, між рукавом та бочками. По центру перегнутої частини стану вирізувалась горловина і робився глибокий розріз – «пазушка».

а)

б)

ж)

з)

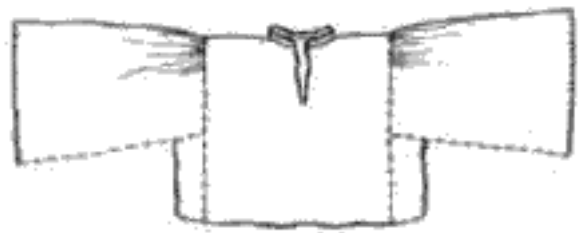
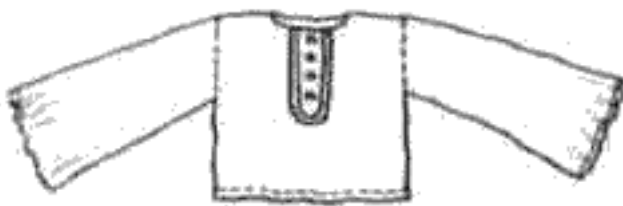
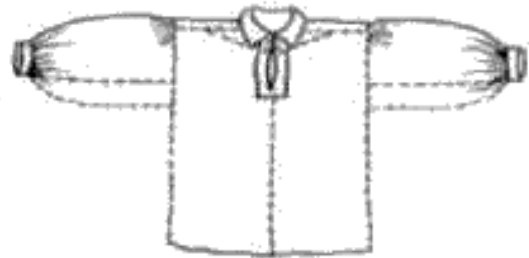
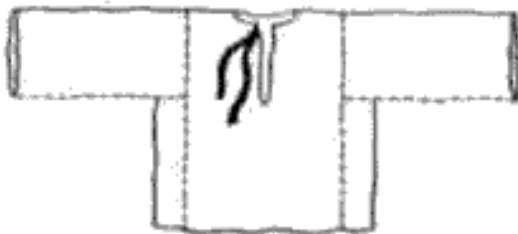

в)

г)

і)

к)

д)

е)

л)

м)

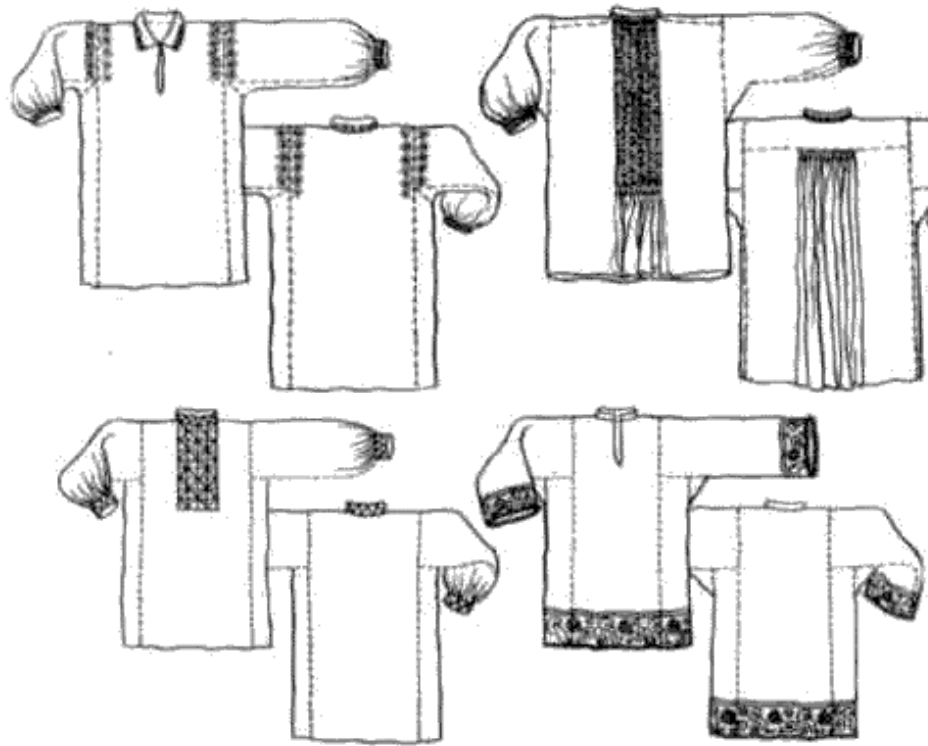

Рис. 1.22. Типи крою чоловічих сорочок:

а, б, г, д, ж – тунікоподібний крій; в – крій сорочки з уставками;
 е, і, к – крій сорочок із плечовими вставками; з – крій сорочки на кокетці;
 л, м – крій коротких сорочок із розширеним рукавом

Сорочка з плечовими вставками набула розповсюдження переважно у жіночому одязі. Плечові вставки – «уставки» («вуставки», «плічки», «полики») – були і прямокутні і у вигляді трапеції. Шматки полотна вшивалися між передньою та задньою пілками по основі або по підканню стану сорочки, цей вид сорочки і називають «українським».

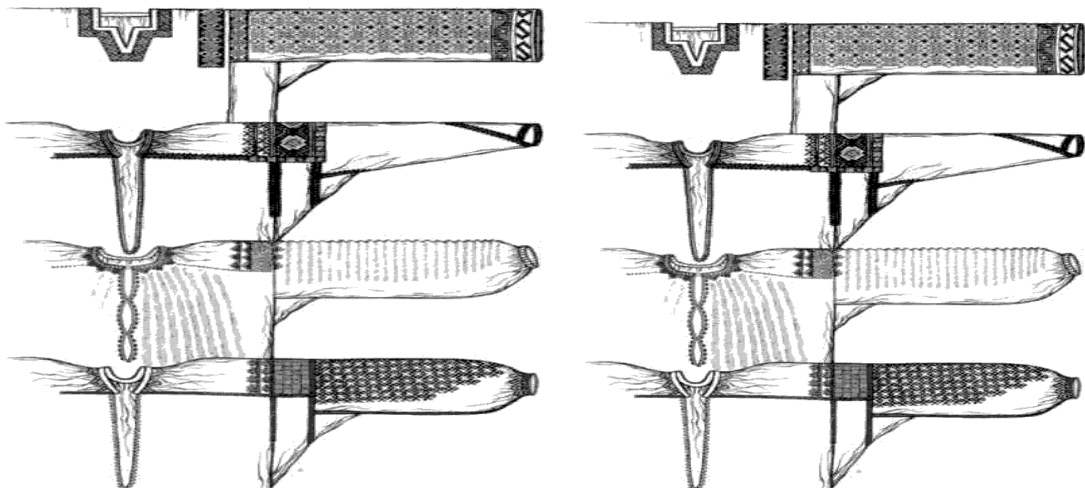

Рис. 1.23. Типи крою жіночих сорочок Наддніпрянщини ХІХ ст.

Уставки розширювали плечову частину сорочки і давали можливість зробити об'ємнішою горловину та рукав, який часто призбирували біля уставки у дрібні збірки – «пухлики». На Поліссі переважали сорочки з пришитими по пітканню уставками, до яких гладко приєднані рукави, що утворюють зі станом прямий кут. На території середнього Подніпров'я переважали сорочки з уставкою, пришитою по основі. У центральній Київщині, на Вінниччині, Житомирщині рукав іноді призбирувався біля уставки у рясні збори (рис. 1.24).

Рис. 1.24. Сорочка з плечовою вставкою пришитою по основі стану

На Поділлі уставка була досить довгою. Вузький рукав пришивався до неї незбираним, що робило сорочку об'ємною у плечах, із заниженою лінією рукава [12, с. 68].

Сорочки з *суцільнокроєним* рукавом на території України побутували у двох варіантах. У першому частина рукава мала форму уставки, рукав пришивався або по основі, або ж по пітканню (рис. 1.25). У другому варіанті рукав призбирувався по всій ширині разом із горловиною та пілками стану і пришивався тільки по основі (рис. 1.26).

Рис. 1.25. Сорочки з уставками XIX ст.: а) Київська обл., б) Полтавська обл.

Рис. 1.26. Сорочки з суцільнокроєним рукавом, пришитим по основі стана. (Тернопільська та Вінницька обл. XIX – XX ст.)

Об'ємність верхньої частини сорочки регулювалася також і розміром ласток. Наскільки ширшим робився рукав, настільки меншою була ластка. На ластку та додаткову півпілку часто йшло полотно гіршої якості.

Сорочка «на кокетці» не набула широкого поширення на території України. Характерною ознакою її конструкції є кокетка, до якої пришивалися злегка призібрані перед і спинка. Рукави у таких сорочках зазвичай були прямі, пришиті поперек кокетки без зборок (рис. 1.27).

Рис. 1.27. Сорочка на кокетці (Хмельницька обл., поч. XX ст.)

На Закарпатті у сорочках лемків та бойків ластка підрізалася на самому рукаві та пришивалася разом із ним по основі стану, що робило рукав у плечовій частині менш об'ємним. Зверху стан сорочки закладався у дрібні зборки, що також зменшувало об'єм. Сорочка на кокетці – пізнє явище для України – набула розповсюдження як у чоловічому, так і в жіночому одязі спочатку у південних районах, а наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. і в центральних областях [11, с. 47].

Одним із моментів, що визначали локальні особливості сорочки, було оформлення горловини. На Лівобережжі України горловина сорочки рясно призбирувалася і не мали коміра, призбираний викот горловини обшивався тасьмою або вузькою смужкою полотна. Правобережну сорочку завжди шили з коміром, іноді зі стоячим, переважно з відкладним. На Лівобережжі манжети були відсутніми, густо призбираний рукав викінчувався вузькою обшивкою.

Найдавнішою дослідники вважають сорочку тунікоподібного крою. Графічно цей тип крою зображено на рис. 1.28 – 1.30, він у розгорнутому стані нагадує хрест, що здавна був для українців оберегом [6].

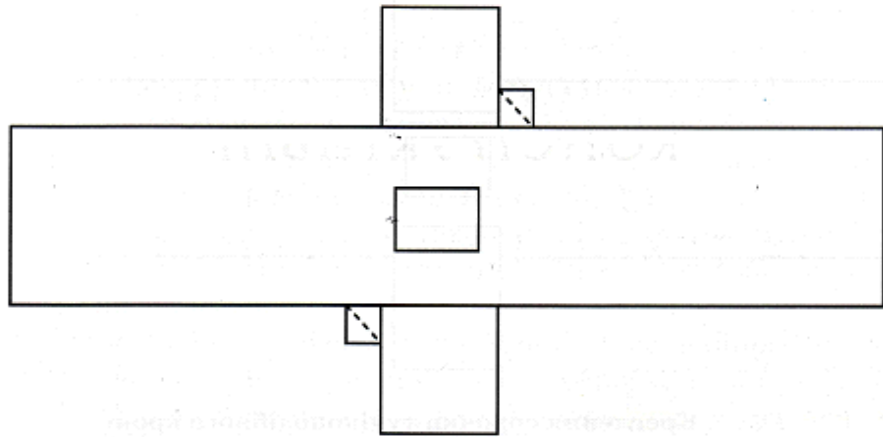

Рис. 1.28. Графічне зображення сорочки тунікоподібного крою

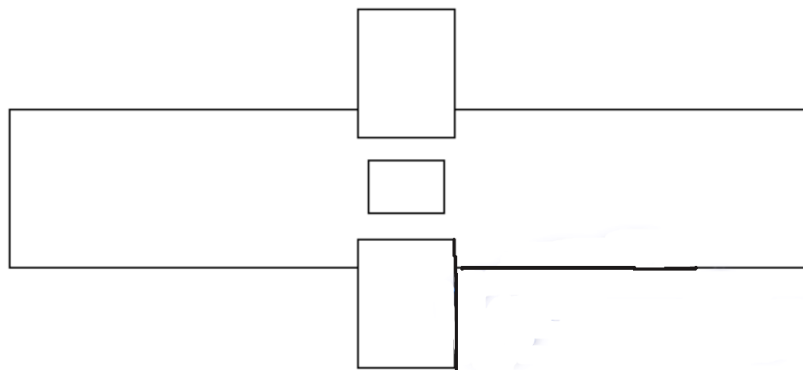

Рис. 1.29. Модель тунікоподібної сорочки

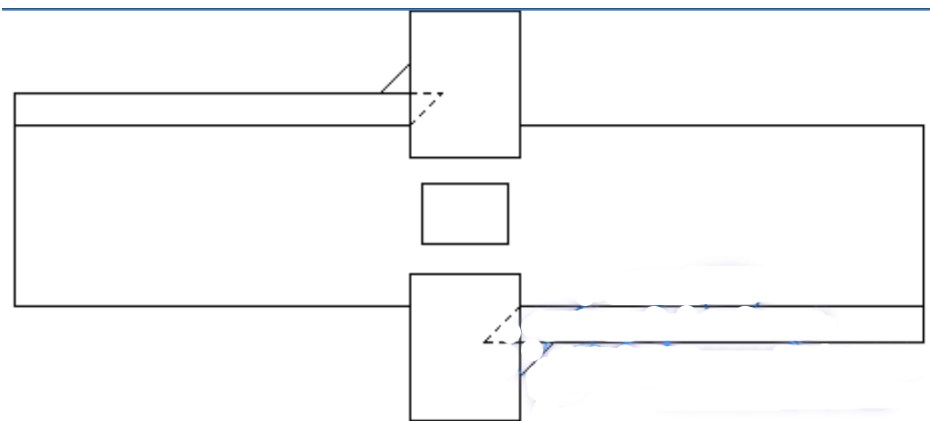

Рис. 1.30. Тунікоподібна сорочка з бочками

Графічно крій сорочки з нешироким рукавом, уставка якої вшита поперек стану, зображено на рис. 1.31.

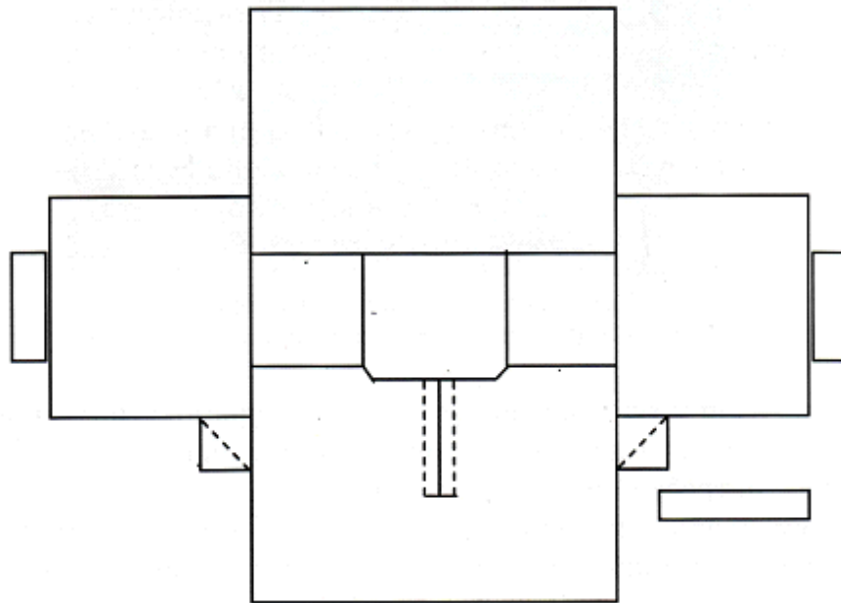

Рис. 1.31. Графічне зображення сорочки з уставками

Отже, традиційна українська жіноча сорочка – це унікальне явище не лише в художньому, а й технологічному аспекті. Слід зауважити, що універсальність крою сорочки дає необмежені можливості конструювати нові форми, створюючи нові моделі. Ми переконалися, що сорочку з уставками можна сприймати як модель тунікоподібної. Шляхом моделювання можна одержати і сорочку з кокеткою та суцільнокроєним рукавом.

Розділ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ВИГОТОВЛЕННЮ ВИШИТОГО ОДЯГУ В ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Розроблення програми «Українська народна сорочка» для профільних класів закладів загальної середньої освіти

Досягнення головної мети навчання технологій – це формування технологічно грамотної особистості, підготовленої до життя і активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного суспільства – забезпечується змістом трудового навчання, який розроблено відповідно до Державних стандартів технологічної освітньої галузі [23].

Технологічний профіль у старшій школі зорієнтований на практичну підготовку учнів, застосування знань на практиці, навчання учнів користуватися різними засобами праці і, врешті-решт, на свідомий вибір майбутньої професії. Це і вирізняє навчальний предмет від інших тим, що учнів залучають до розв’язання *практичних* завдань, наближених до реального життя і трудової діяльності.

Як свідчить проведений нами аналіз, у навчальній програмі «Технологія. 10-11 класи» відсутній варіативний модуль з виготовлення сучасної вишитої сорочки (блузи, плаття) на основі споконвічних мистецьких традицій українців. Крім того, аналіз програм з трудового навчання показує, що в їхній зміст закладено варіативні модулі «Технологія виготовлення вишитих виробів» для 5-6 класів [19, с. 60], «Технологія української народної вишивки» 7-9 класи [19, с. 142], «Технологія оздоблення одягу» [19, с. 76] та «Технологія вишивання мережками» [19, с. 94] для 7-9 класів, які покликані формувати у школярів поняття про технологію вишивки, вміння оздоблювати сучасний одяг. Проте, практична реалізація цих програм не завжди дає змогу вчителю ознайомити учнів із загальною теорією народної вишитої сорочки, художніми

особливостями вишитої сорочки різних регіонів України, мистецьким потенціалом традиційних вишитих виробів та їх використання при моделюванні, виготовленні й оздобленні моделей сучасного одягу.

Тому нами пропонується програма «Українська народна сорочка» для 10 – 11 класів закладів загальної середньої освіти, зміст якої спрямований на розвиток в учнів естетичних смаків, творчого ставлення до праці, глибокого розуміння технологічних особливостей створення народної вишитої сорочки, формування стійких знань, спеціальних умінь і навичок. Навчання за цією програмою дасть змогу ознайомити старшокласників із загальною теорією народної вишитої сорочки, художніми особливостями вишитої сорочки різних регіонів України, навчити проєктувати, моделювати та конструювати сучасний жіночий одяг на традиціях українського вишивального мистецтва.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Український народний одяг – яскраве й самобутнє явище матеріальної і духовної культури, яке розвивалося й удосконалювалося протягом століть. В ансамблі народного вбрання чинне місце займає українська сорочка – символ краси, чистоти і святковості, генетичного зв'язку між поколіннями. Вона охоплює сферу знань, художні смаки, естетичні погляди, обрядові аспекти та етнічні особливості. Багаті художні традиції української сорочки повинні стати об'єктом вивчення і постійним джерелом творчих пошуків для сучасної молоді.

Програма «Українська сорочка» призначена для підготовки учнів 10 – 11 класів за технологічним профілем. Метою навчання старшокласників за цією програмою є розвиток творчих здібностей учнів, виховання естетичного смаку та національної самосвідомості, набуття ними спеціальних знань, формування вмінь і навичок виконання технік декорування, моделювання та виготовлення жіночих вишитих виробів – сорочок, блуз, плать.

Програма передбачає наступність у розвитку знань і вмінь, отриманих у попередніх класах. Заняття проводяться у формі подання теоретичного матеріалу та виконання практичних робіт. Теоретичне і практичне навчання має спрямовуватися на розвиток в учнів художнього мислення, вміння застосовувати

теоретичні знання на практиці, на розвиток творчих здібностей і потреби самостійного опрацювання спеціальної літератури і навчальної документації.

Теоретичне навчання передбачає ознайомлення учнів з історією українського костюма, функціями народного одягу, семантикою орнаментів, художніми особливостями декору сорочок різних регіонів України, життєписами та творчим доробком народних майстрів, типами крою, видами швів, способами обробки і з'єднання елементів вишитих виробів, основами економічних і правових знань, державними стандартами, технологічною документацією тощо. Для кращого засвоєння теоретичних відомостей доцільно використовувати наочні посібники, технічні засоби навчання, плакати, схеми, моделі та ін.

Кожне практичне заняття повинно розпочинатися з інструктажу, на якому учнів ознайомлюють з теоретичними відомостями за темою, демонструються трудові прийоми, наголошується на правилах безпечної праці. Зміст необхідних технологічних відомостей погоджується із характером практичних робіт. Під час практичних занять учні розробляють орнаментальні композиції, виконують різні види швів, що застосовуються для оздоблення виробів одягового призначення. Практичні роботи бажано проводити за інструкційними картками, в яких формулюється завдання, вказується порядок виконання роботи і вимоги щодо якості. У процесі навчання необхідно забезпечити вивчення правил безпечної праці, пожежної безпеки. На практичних заняттях в учнів необхідно сформувати навички якісного виконання робіт, ефективного використання часу, економного витрачання матеріалу, бережливого ставлення до обладнання та інструментів тощо.

Для успішного засвоєння навчального матеріалу рекомендується ведення зошитів для конспектування теоретичних відомостей і зарисовок схем орнаментів, а також використання «тренувальних рушничків» для навчання виконанню оздоблювальних швів.

Вибір об'єктів праці не обмежується змістом програми, а залежить від локальних особливостей регіону. Вчителю технологій надається право

змінювати кількість годин та порядок вивчення тем, при умові, що програма буде виконана повністю в межах загальної кількості годин на рік, а учні здобудуть міцні знання та практичні навички.

Теоретичні знання і практичні вміння закріплюються під час трудової практики. Її зміст повинен відповідати освітньо-кваліфікаційній характеристиці професії, якою оволодівають старшокласники. Навчання завершується екзаменом, який передбачає перевірку теоретичних знань та виконання кваліфікаційної (пробної) роботи. За умов успішного складання кваліфікаційного екзамену учням видається посвідчення встановленого зразка.

Завдання та обов'язки. Виконує роботу з виготовлення жіночих і чоловічих традиційних сорочок відповідно до встановлених технічних вимог, державних стандартів; вишиває сорочки за індивідуальним замовленням; виконує оздоблювальні та з'єднувальні шви; підбирає орнаменти, нитки, тканину, техніки декорування для виробів одягового призначення; підготовляє крій, обробляє і з'єднує деталі виробу; проводить волого-теплову обробку.

Повинна знати: загальні відомості про становлення та розвиток народного декоративно-ужиткового мистецтва України; основні відомості про символіку, колористику, композиційні закономірності створення орнаментів; асортимент вишитих сорочок; конструкцію і деталі виробу; термінологію ручних та волого-теплових робіт; види тканин, їх призначення, властивості і особливості обробки; види ниток; технологію виконання оздоблювальних швів; способи обробки різних елементів сорочки; технологічну послідовність з'єднання виробу; основні види дефектів, їх виникнення та способи усунення; раціональні способи організації праці і робочого місця; основи економіки і організації підприємств народних художніх промислів; правила безпечної праці, протипожежної безпеки, санітарно-гігієнічних вимог.

Приклади робіт. Виконання орнаментальних композицій різними техніками вишивання. Розкрій і оздоблення елементів сорочки (блузи, плаття) вишивкою. Виконання рубців, змережування, зубцювання, що застосовуються для обробки та з'єднування деталей виробу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Теми	Кількість годин		
		Теорет. заняття	Практ. заняття	Всього
10-й клас	10-й клас			
	Теоретичне навчання			
	1. Вступ. Народний одяг: історична динаміка, функції, класифікація	2	—	2
	2. Особливості художнього оздоблення виробів одягового призначення	2	—	2
	3. Жіночасорочка. Прийоми формотворення: крій, пропорції	2	—	2
	4. Орнаментальні мотиви та колорит оздоблення	2	—	2
	5. Компонування орнаментальних мотивів	2	2	4
	6. Види швів і техніки ручного вишивання	2	—	2
7. Технологія виготовлення традиційної чоловічої сорочки	2	—	2	
Практичне навчання	Практичне навчання			
	1. Організація робочого місця, правила безпечної праці. Санітарно-гігієнічні вимоги	—	2	2
	2. Засвоєння технічних прийомів виконання вишивки	—	16	16
	3. Підбір орнаменту, технік та колористики оздоблення жіночої сорочки	—	2	2
	4. Розкрій виробу	—	2	2
	5. Вишивання окремих деталей жіночої сорочки	—	24	24
	6. З'єднування деталей та опорядження жіночої вишитої сорочки	—	6	6
	Всього:	14	54	68
Трудова практика	—	—	120	
Разом:			188	
11-й клас	11-й клас			
	Теоретичне навчання			
	1. Економіка і організація підприємств народних художніх промислів	2	—	2
	2. Жіноча блуза (плаття): крій, розміщення декору	2	—	2
	3. Особливості оздоблення блуз на традиціях різних регіонів України	2	—	2
	4. Способи обробки та з'єднання деталей жіночої блузи	2	—	2
	5. Технологія виготовлення безуставкової жіночої блузи	2	2	4
	6. Технологія виготовлення уставкової жіночої блузи	2	2	4
	7. Стандартизація і контроль якості	2	—	2
	Практичне навчання			
	1. Підбір орнаменту, колористики оздоблення, технік вишивання	—	2	2
	2. Розкрій жіночої блузи (плаття)	—	2	2
	3. Вишивання окремих деталей жіночої блузи	—	28	28
	4. З'єднування деталей та опорядження жіночої вишитої блузи	—	8	8
	Пробна робота	—	—	6
	Кваліфікаційний екзамен	—	—	4
	Всього:	14	44	68
	Разом:	28	98	256

Перелік знань і вмінь, які формуються в учнів

10-й клас

Учні **повинні знати:** історію розвитку вишивки, народного костюма; класифікацію народного одягу, його функції; орнаментику, символіку, колористику української сорочки; типи крою жіночих традиційних сорочок; техніки вишивання; технологію виготовлення жіночої вишитої сорочки; правила безпечної праці.

Учень **повинні вміти:** раціонально організовувати робоче місце; дотримуватись технологічної послідовності; виконувати оздоблювальні шви; розробляти орнаментальні композиції; підбирати тканину, нитки, техніки вишивання; розкроювати, обробляти, оздоблювати та з'єднувати окремі деталі жіночої сорочки; проводити волого-теплову обробку.

11-й клас

Учні **повинні знати:** основи економіки та організації підприємств народних художніх промислів; основні відомості про стандарти і контроль якості; типи крою жіночих блуз і плаття; особливості обробки та оздоблення вишивкою конструктивних деталей блузи (плаття); технологію виготовлення різних типів жіночих блуз і плаття.

Учні **повинні вміти:** підбирати мотиви, колористику оздоблення, техніки вишивання та розробляти орнаментальні композиції для жіночих блуз і плаття; підбирати тканину, нитки, відповідно до типу крою і характеру вишивки; розкроювати жіночі блузи та плаття; вишивати та обробляти деталі виробів; виконувати з'єднувальні та оздоблювальні шви, що використовуються при виготовленні натільного жіночого одягу; з'єднувати деталі жіночих блуз і плаття; проводити волого-теплову обробку.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

10-й КЛАС

ТЕОРЕТИЧНЕ НАВЧАННЯ

1. Вступ. Народний одяг: історична динаміка, функції, класифікація

Історичні етапи розвитку українського вбрання. Захисна, оберегова (магічна), естетична, обрядова, етнічна функції народного одягу.

Класифікація традиційного одягу: за статтю, способом носіння, сезоном, призначенням тощо. Класифікаційні ознаки: матеріал, крій, конструкція, техніка вишивання, послідовність з'єднання.

2. Особливості художнього оздоблення виробів одягового призначення

Розміщення візерунків на предметах одягового призначення. Лінії конструктивного і декоративного призначення в одязі. Характерні особливості одягу Київщини, Полісся, Прикарпаття, Поділля й інших регіонів України.

3. Жіноча сорочка. Прийоми формотворення: крій, пропорції

Локальна специфіка жіночих сорочок. Типи крою жіночих сорочок: тунікоподібна, з плечовими вставками та ін. Традиційні співвідношення загальної довжини, форми та пропорцій окремих деталей. Конструктивні деталі жіночих сорочок.

4. Орнаментальні мотиви та колорит оздоблення

Смислове та символіко-магічне значення орнаментальних мотивів. Основні відомості про візерунки. «Читання» візерунків. Види орнаментів: геометричний, рослинний, зооморфний, антропоморфний. Поєднання орнаментів. Особливості орнаментики різних регіонів України.

Гами кольорів, їх поєднання при вишиванні виробів. Одноколірна і багатоколірна вишивка. Ахроматичні та хроматичні кольори. Спектр хроматичних кольорів. Теплі й холодні кольори. Основні та додаткові кольори. Контрастність. Психологічний вплив кольору на людину. Кольорова символіка.

5. Компонування орнаментальних мотивів

Поняття про композиційну побудову орнаментів, їх особливості. Композиційні закони: традиції, цілісності, тектоніки, масштабу, пропорції, контрасту. Стрічкова, сітчаста, розеткова композиції. Ритмічне, симетричне, асиметричне розміщення візерунків.

Практична робота. Розробка орнаментальної композиції для жіночих сорочок.

6. Види швів і техніки ручного вишивання

Обладнання робочого місця. Інструменти та матеріали для вишивання. Підбір голок і ниток.

Техніки вишивання: лічильні, за вільним контуром. Глухі та прозорі (ажурні) шви. Види швів, що застосовуються для оздоблення сорочок: хрестикові (напівхрест і його різновиди, прямий, косий, болгарський хрест, ретязь, соснівка, обметка тощо); гладеві (пряма гладь (лиштва), коса гладь, полтавська, художня, декоративна, качалочкова тощо); низинкові (низинка поперечна, поздовжня, замкова тощо); ажурні (мережки, вирізування, виколювання тощо).

7. Технологія виготовлення традиційної жіночої сорочки

Прийоми розмітки на тканині деталей сорочки. Розкрій жіночої сорочки. Вишивання маніжки, коміра, манжет. Обробка зрізів деталей сорочки рубцями, зубцюванням. Волого-теплова обробка деталей. Змережування сорочки. Завершальна волого-теплова обробка.

ПРАКТИЧНЕ НАВЧАННЯ

1. Організація робочого місця, правила безпечної праці. Санітарно-гігієнічні вимоги

Ознайомлення учнів із організацією робочого місця, правилами безпечної праці при виконанні ручних та волого-теплових робіт.

Фізкультурні вправи для запобігання перевтоми. Вправи з надання першої медичної допомоги (зупинка кровотечі, обробка травмованого місця, накладання пов'язки, штучне дихання).

2. Засвоєння технічних прийомів виконання вишивки

Виконання хрестикових швів (напівхрест і його різновиди, прямий, косий, болгарський хрест, ретязь, соснівка, обметка тощо). Виконання гладдєвих швів (пряма гладь, коса гладь, полтавська, художня, декоративна, качалочкова тощо). Виконання низинкових швів (низинка поперечна, поздовжня, замкова тощо). Вправи з виконання ажурних швів (мережка, вирізування, виколювання тощо).

3. Підбір орнаменту, технік та колористики оздоблення жіночої сорочки

Вибір і розрахунок кількості тканини на жіночу сорочку. Підбір орнаменту, швів, ниток за кольором і характером вишивки.

4. Розкрій виробу

Підготовка тканини: настилення, виявлення дефектів (плям, дірок, розріджень, потовщень ниток тощо). Розмітка на тканині деталей крою. Припуски на обробку. Викроювання деталей жіночої сорочки.

5. Вишивання окремих деталей чоловічої сорочки

Вишивання переду. Вишивання коміра, стійки. Вишивання манжет, низу рукавів.

6. З'єднування деталей та опорядження жіночої вишитої сорочки

Обробка зрізів деталей сорочки. Обробка коміра, манжет. Підшивання низу рукава. Оформлення розрізу на пілочці сорочки. З'єднання деталей сорочки. Волого-теплова обробка.

11-й КЛАС

ТЕОРЕТИЧНЕ НАВЧАННЯ

1. Економіка і організація підприємств народних художніх промислів

Завдання та функції підприємств народних художніх промислів, специфічні фактори їх розташування. Основні відомості про вишивальне виробництво. Організація праці на підприємствах. Художньо-виробничі та творчі майстерні. Система підготовки мистецьких і робітничих кадрів.

Організаційно-правові основи діяльності підприємств народних художніх промислів. Нормативно-правові акти з питань праці та підприємництва. Виготовлення і реалізація продукції. Укладання угод.

Функції, статус, права та обов'язки працівників державних і приватних підприємств. Оплата праці та матеріальне стимулювання.

2. Жіноча блуза (плаття): крій, розміщення декору

Плаття як додільна народна сорочка. Блуза «з підтичкою». Типи крою жіночих блуз (плать): з вишивним плічком (установкою, поликом), без установки, на кокетці та ін. Конструктивні деталі жіночої блузи.

Особливості розміщення вишивки на рукавах, установках, зборках, манжетах. Декорування переду (пазухи). Специфіка оздоблення спинки, низу блузи. Вишивка на комірці.

3. Особливості оздоблення сорочок різних регіонів України

Характеристика орнаментики та колористики жіночих сорочок Подніпров'я: Київщини, Полтавщини, Чернігівщини, Житомирщини, Сумщини, Черкащини, Харківщини, Луганщини. Особливості сорочок Полісся: Центрального і Волинського та Східного. Подільські сорочки. Оздоблення сорочок Тернопільської області. Сорочки Буковини. Сорочки Покуття. Бойківські, лемківські, гуцульські сорочки. Сорочки Львівщини. Особливості сорочок Закарпаття.

4. Способи обробки та з'єднання деталей жіночої блузи

Обробка країв деталей декоративними швами, мережками. Рубці. Зубцювання. Пухлики. Брижі. Зборки. Курячі шкірки. Змережування: черв'ячком, городками, лапками, плахтовим швом, шабаком, подільською розшивкою.

5. Технологія виготовлення безуставкової жіночої блузи

Способи розмітки деталей на тканині. Розкрій жіночої блузи. Оздоблення вишивкою рукава. Вишивання переду (пазухи). Вишивання коміра, лямівки, манжет. Обробка зрізів деталей. Волого-теплова обробка деталей. Виконання брижів, зборок по низу рукава. Прийоми змережування безуставкової жіночої блузи. Завершальна волого-теплова обробка виробу.

Практична робота. Розробка технологічних карт на обробку окремих деталей блузи (плаття).

6. Технологія виготовлення уставкової жіночої сорочки

Розмітка деталей уставкової блузи на тканині. Розкрій. Вишивання уставки, рукава. Вишивання пазухи, лямівки, манжет. Волого-теплова обробка деталей. Виконання на рукавах пухликів, зборок. Примережування уставки до рукава. З'єднання деталей блузи. Завершальна волого-теплова обробка виробу.

Практична робота. Розробка технологічних карт на виготовлення блуз (плаття) різних типів крою.

7. Стандартизація і контроль якості

Суть стандартизації. Види стандартів та їх характеристика. Стандарти на вишиті вироби. Державний нагляд і відомчий контроль за дотриманням стандартів і якості продукції. Форми і методи контролю.

ПРАКТИЧНЕ НАВЧАННЯ

1. Підбір орнаменту, колористики оздоблення, технік вишивання

Вибір і розрахунок кількості тканини на жіночу блузу (плаття). Підбір орнаменту, швів, ниток за кольором і характером вишивки.

2. Розкрій жіночої блузи (плаття)

Підготовка тканини: настилення, виявлення дефектів (плям, дірок, потовщень та розріджень ниток тощо). Припуски на обробку. Викроювання жіночої блузи (плаття).

3. Вишивання окремих деталей жіночої блузи (плаття)

Вишивання уставки, рукавів. Вишивання пазухи. Вишивання лямівки, коміра, манжет. Вишивання подолу.

4. З'єднування деталей та опорядження жіночої вишитої блузи (плаття)

Обробка зрізів. Виконання пухликів, зборок, брижів. Змережування уставок з рукавами. Обробка пазухи, манжет коміра, лямівки. Зубцювання коміра, манжет, низу блузи (плаття). З'єднання деталей жіночої блузи (плаття). Волого-теплова обробка виробу.

2.2. Проектування моделей сучасного одягу на основі крою та елементів оздоблення української сорочки

У розділі 1 магістерської роботи підтверджено, що традиційна українська жіноча сорочка явище унікальне не лише в художньому, а й конструкційному плані. Проте, слід зауважити, що універсальність крою сорочки дає необхідність можливості конструювати нові форми, тим самим створювати нові моделі. Адже традиційна жіноча сорочка зовсім по-іншому сприймається в сучасному світі, змінюються епохи, вносячи свої корективи і в традиції, в тому числі, і в конструкцію жіночої сорочки. Відтак у нинішньому надзвичайно динамічному часі варто в архаїчність жіночої вишитої сорочки внести невеличку часточку сучасної динаміки, не забуваючи при цьому про цілісність форми та єдність її орнаментально-символічних і конструкційних складових.

У цьому підрозділі нами показано, як на основі елементів оздоблення жіночої народної сорочки, можна створити сучасні, елегантні та практичні моделі одягу (святкові блузи та плаття), не втрачаючи автентичного колориту.

Спочатку представимо моделі (рис. 2.1 – 2.3) сучасних жіночих сорочок, виготовлених з використанням традиційного крою (тунікоподібного, із суцільнокроєним рукавом та з уставкою)

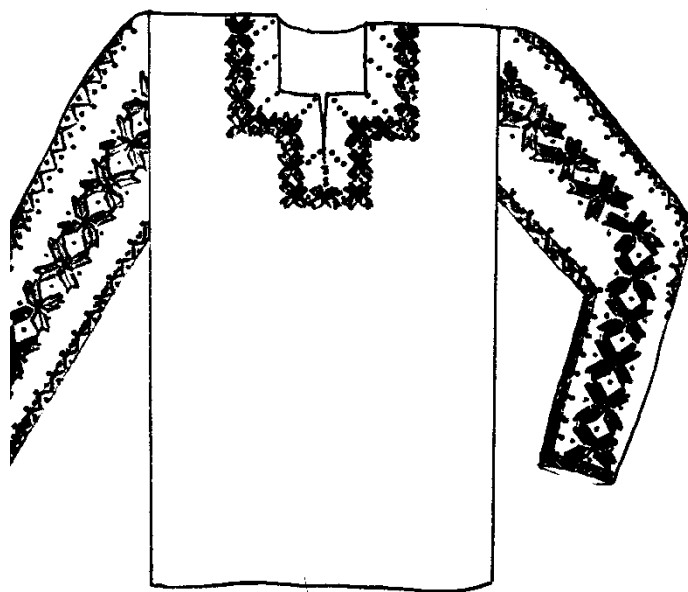

Рис. 2.1. Жіноча тунікоподібна сорочка

Тунікоподібна сорочка, для жінок віку середнього, довжиною до лінії стегон, вільного силуету з фігурним вирізом горловини. Рукав вшивний, довгий з поздовжнім швом. Оздобою для цієї сорочки є вишивка, розміщена на рукавах, навколо горловини.

Рис. 2.2. Жіноча сорочка із з суцільнокроєним рукавом

Довжина сорочки до лінії стегон, вільного силуету, виріз горловини круглий, поглиблений. Оздобою для цієї сорочки є зборка, яка розміщена по окату рукава, горловини, по низу рукава, а також вишивка, що є оздобою на рукавах. Рукав суцільнокроєний, довгий.

Рис. 2.3. Жіноча сорочка з уставкою.

Довжина сорочки до лінії стегон, вільного силуету, без застібки, виріз горловини фігурний. Рукав вставковий, довгий, з поздовжнім швом, із ластовицею. Оздобою для цієї сорочки є вишивка, яка розміщена на рукавах, на вставці, навколо горловини, на манжетах.

Наступні моделі – це жіночі блузи різного крою, оздоблені вишивкою (рис. 2.4. – 2.6)

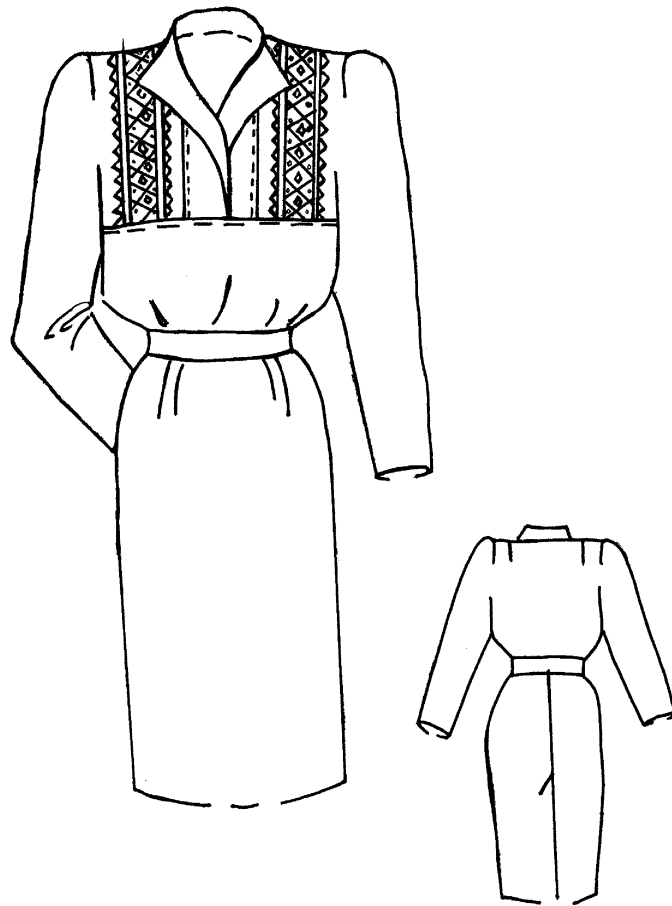
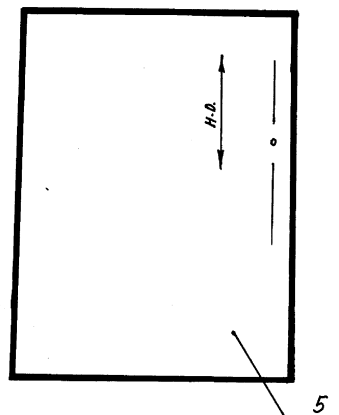
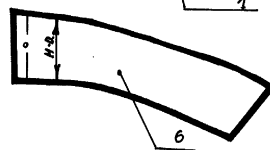
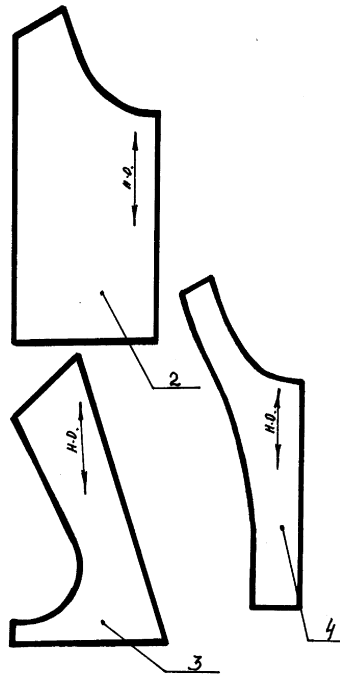
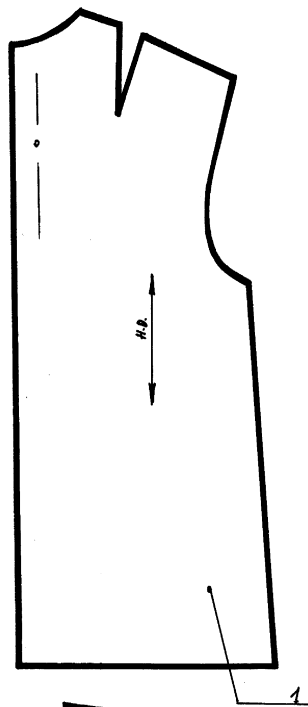
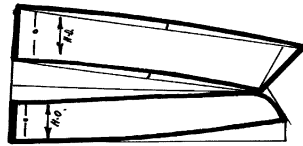
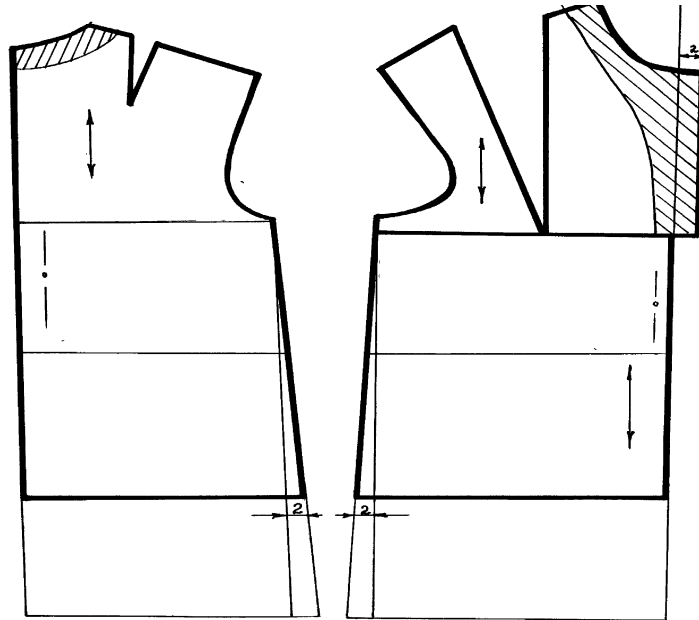

Рис. 2.4. Святкова вишита жіноча блуза з двобортною застібкою

Блуза жіноча, святкова, для жінок середнього віку. Довжина блузи – до лінії стегон, вільного силуету з двобортною застібкою до лінії грудей, комір стояче-відкладний з відрізною стійкою.

Пілочка з відрізною кокеткою нижче лінії грудей. Рукави вшивні з поздовжнім швом, довгі. Блузу рекомендується виготовляти для розміру 56, ростів I-II, середньої повноти. Оздобою для цієї блузи є вишивка, розміщена на пілочці.

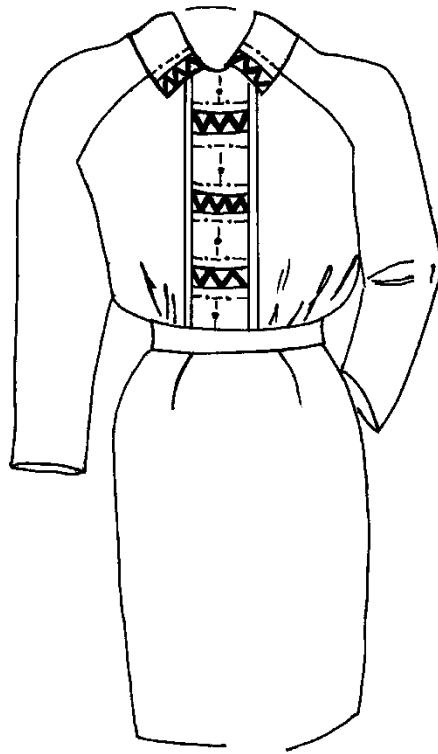
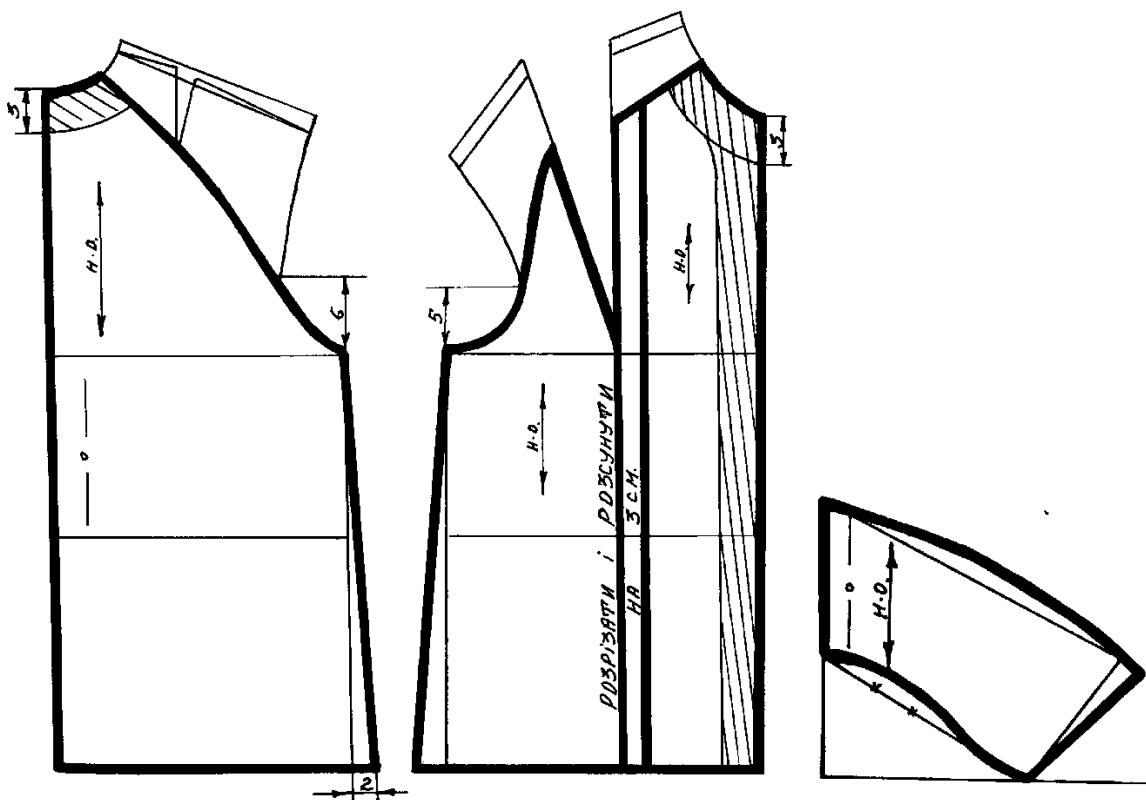
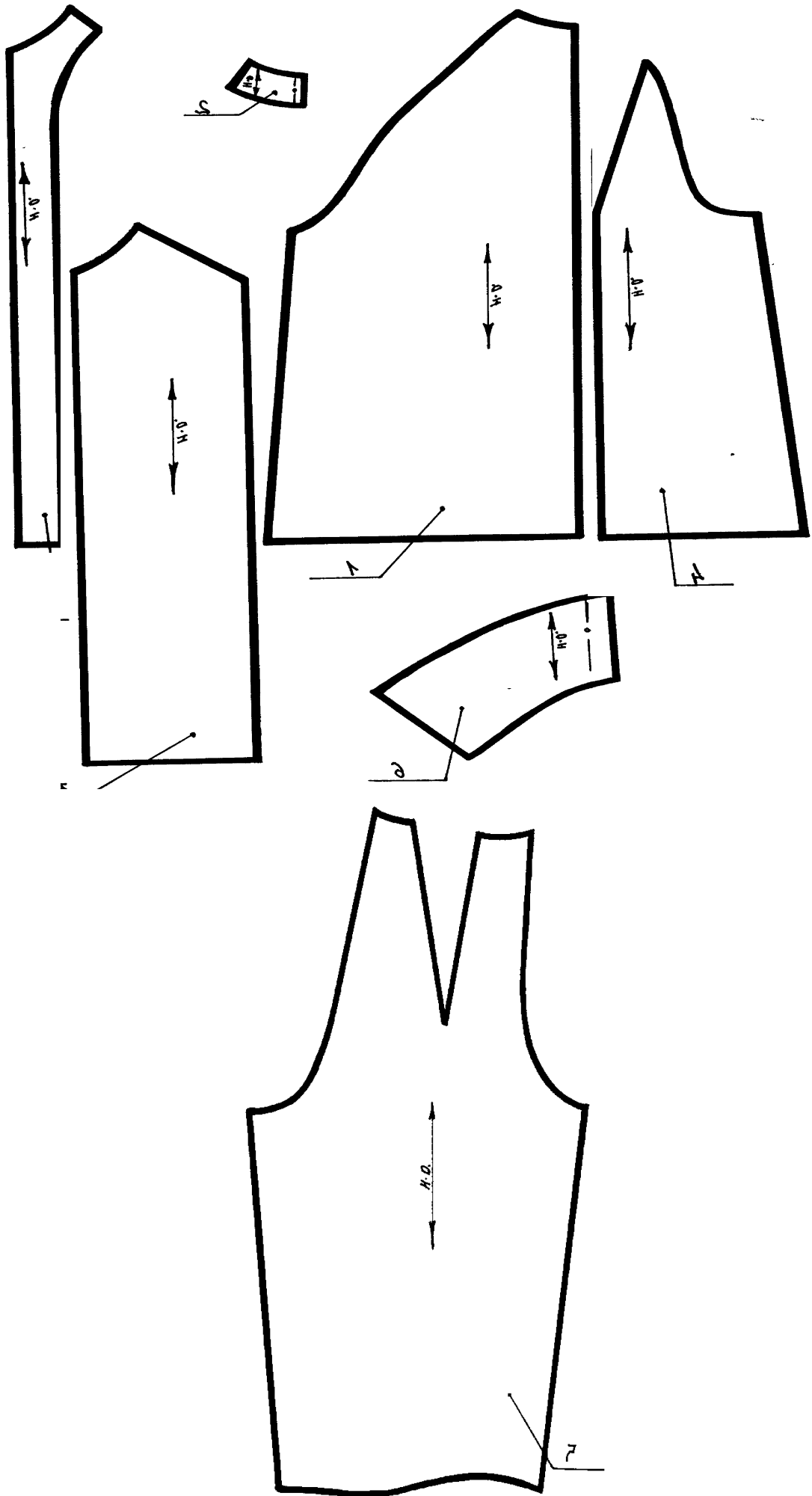

Рис. 2.5. Святкова вишита жіноча блуза з потайною застібною

Блуза жіноча, святкова, для жінок середнього віку. Довжина блузи – до лінії стегон, вільного силуету з потайною застібною. Комір стоячий відкладний. Рукав реглан, довгий. Оздобою для цієї блузи є вишивка, розміщена по коміру і застібці.

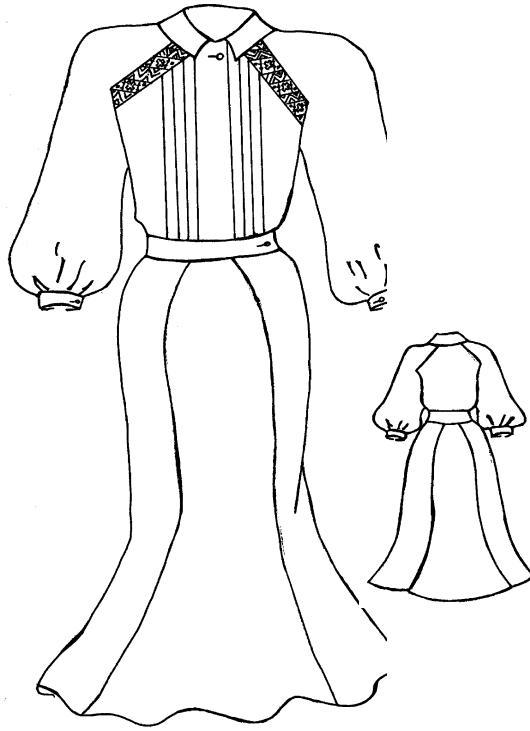
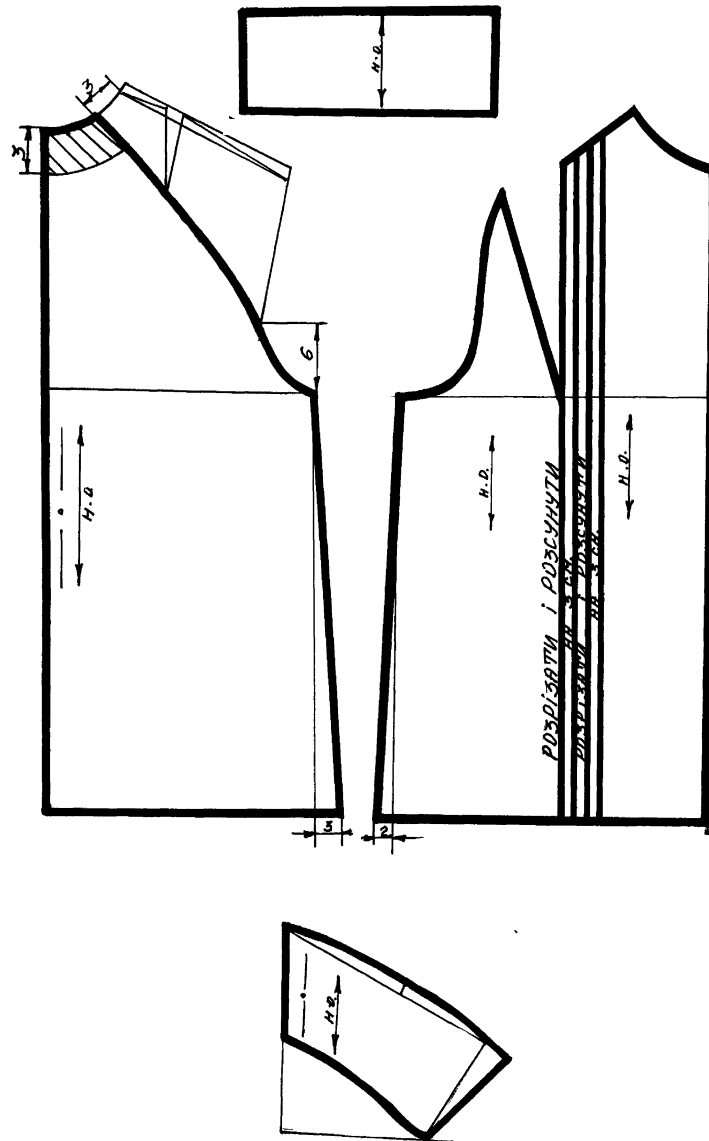
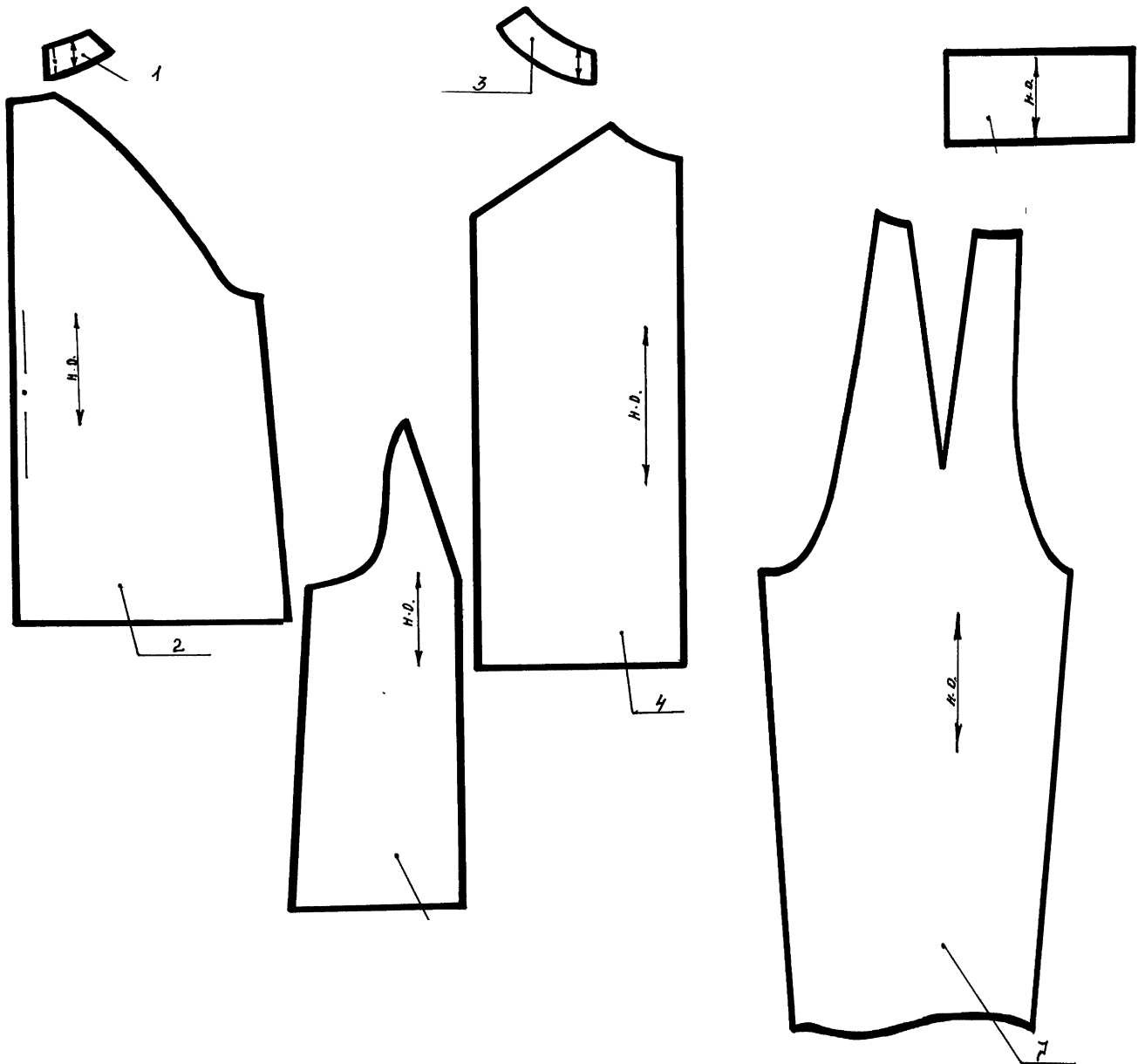

Рис. 2.6. Святкова вишита жіноча блуза з центральною застібкою

Блуза святкова жіноча, призначена для жінок середнього віку. Довжина блузи – до лінії стегон, прямого силуету, з центральною застібкою. Комір стоячий відкладний, з відрізною стійкою. По пілочці розміщено по три складки. Рукав реглан, довгий, з заціпами на манжетах. Оздобленням для цієї блузи є вишивка, розміщена у верхній частині пілочки.

Наступними моделями є жіночі плаття різного крою, оздоблені вишивкою (рис. 2.7. – 2.8).

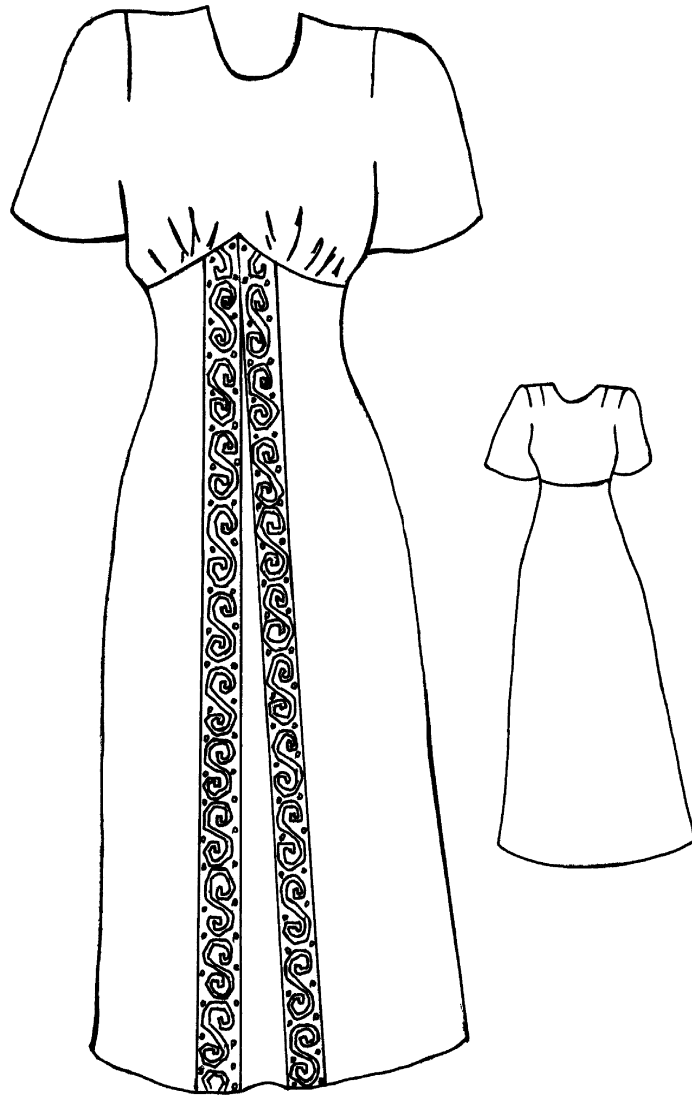
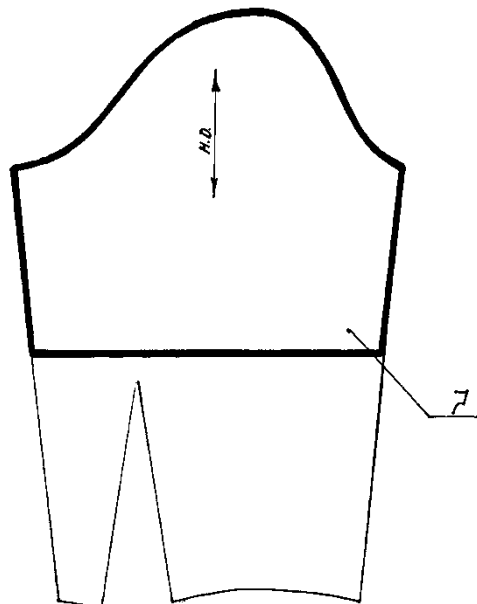
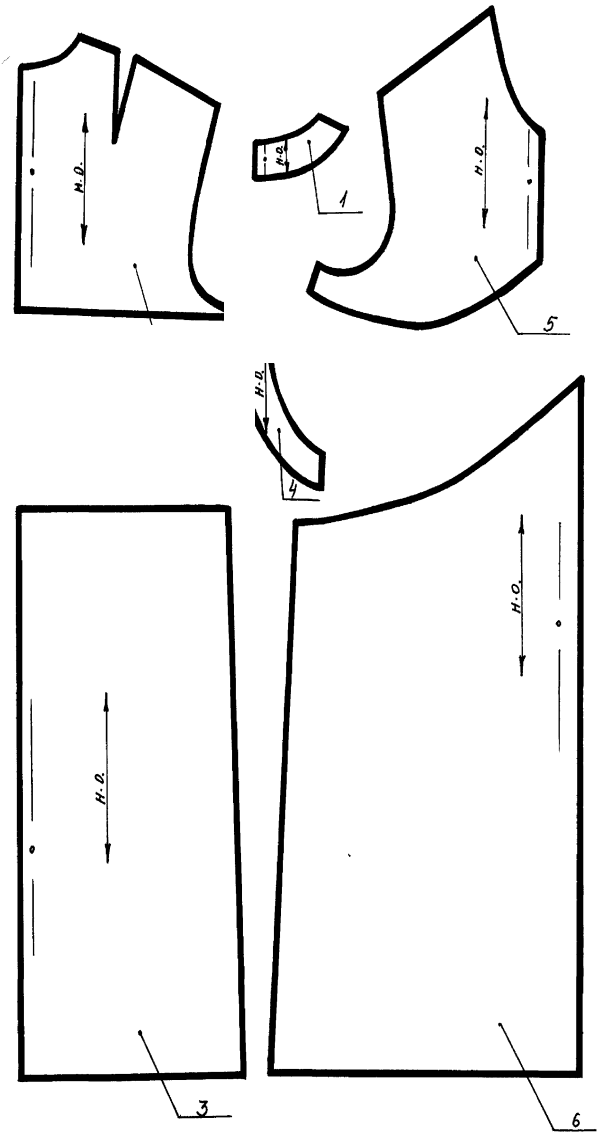
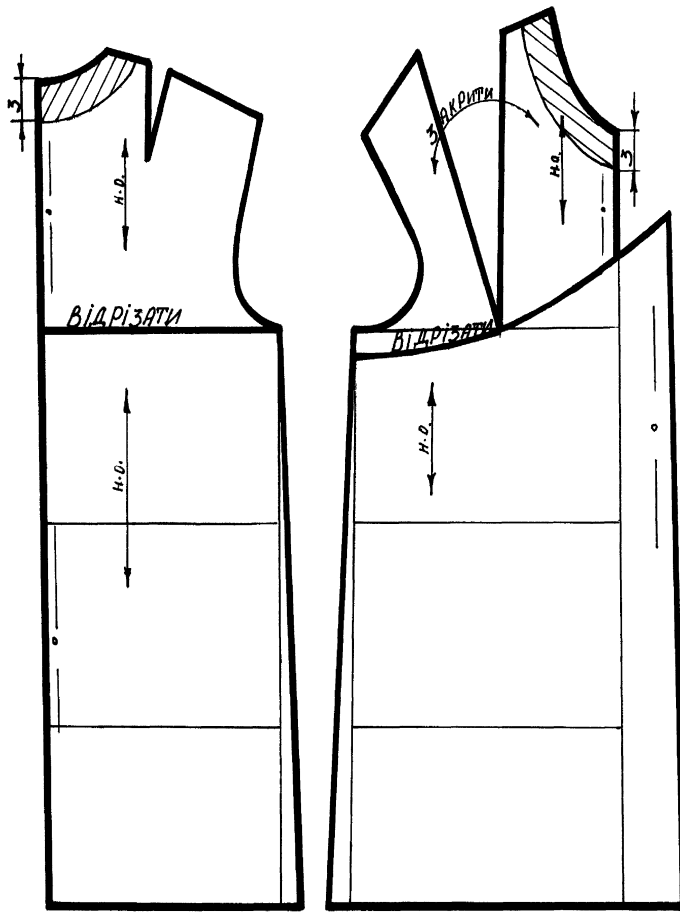

Рис. 2.6. Святкове літнє плаття напівприлягаючого силуету

Святкове літнє плаття для жінок середнього віку. Плаття довге, напівприлягаючого силуету, з вишивними короткими рукавами та поздовжнім швом. Спинка і пілочка з відрізною кокеткою. По пілочці від кокетки ідуть защіпки. Оздобою для цього плаття є вишивка, розміщена по центру плаття від кокетки донизу.

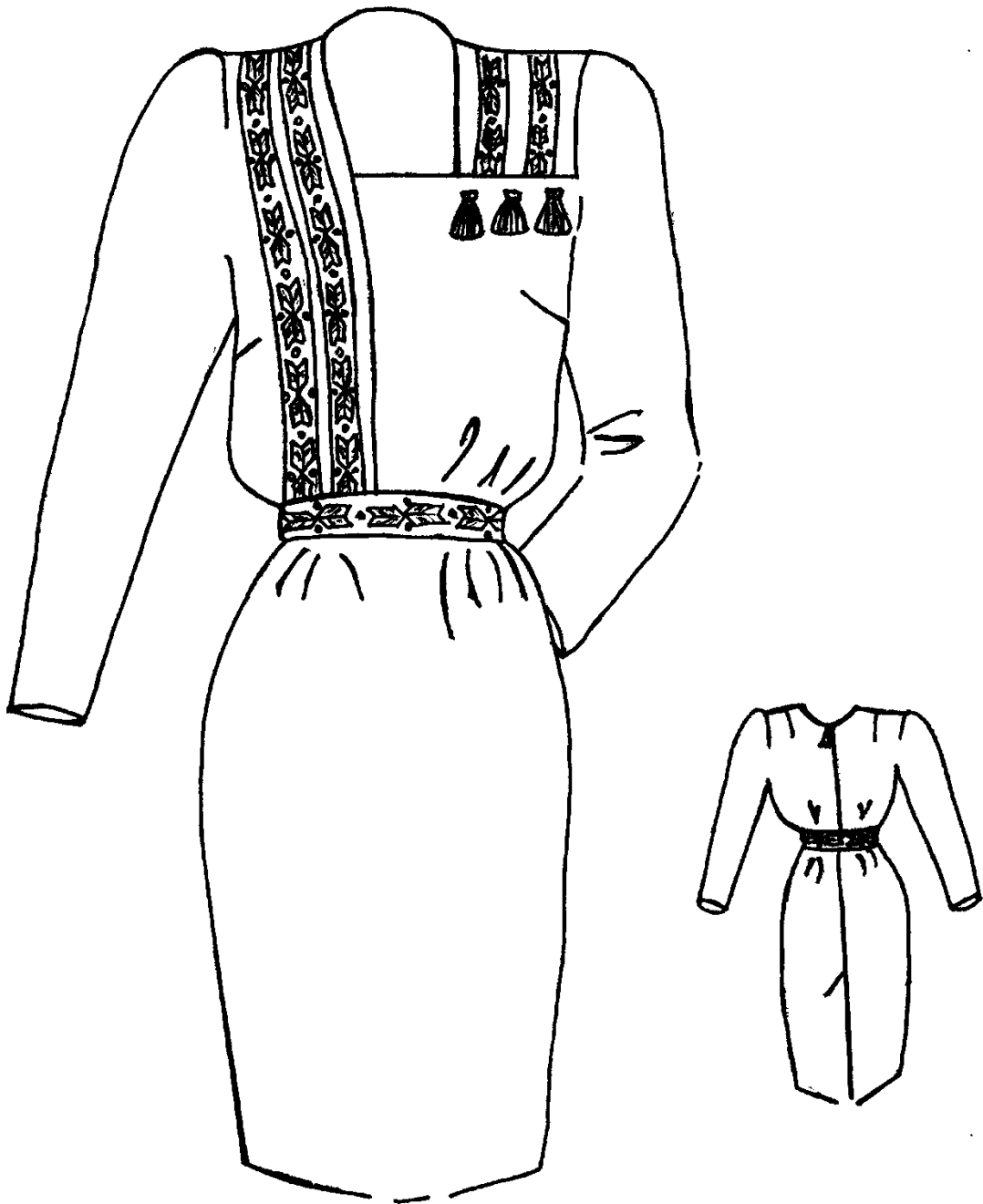
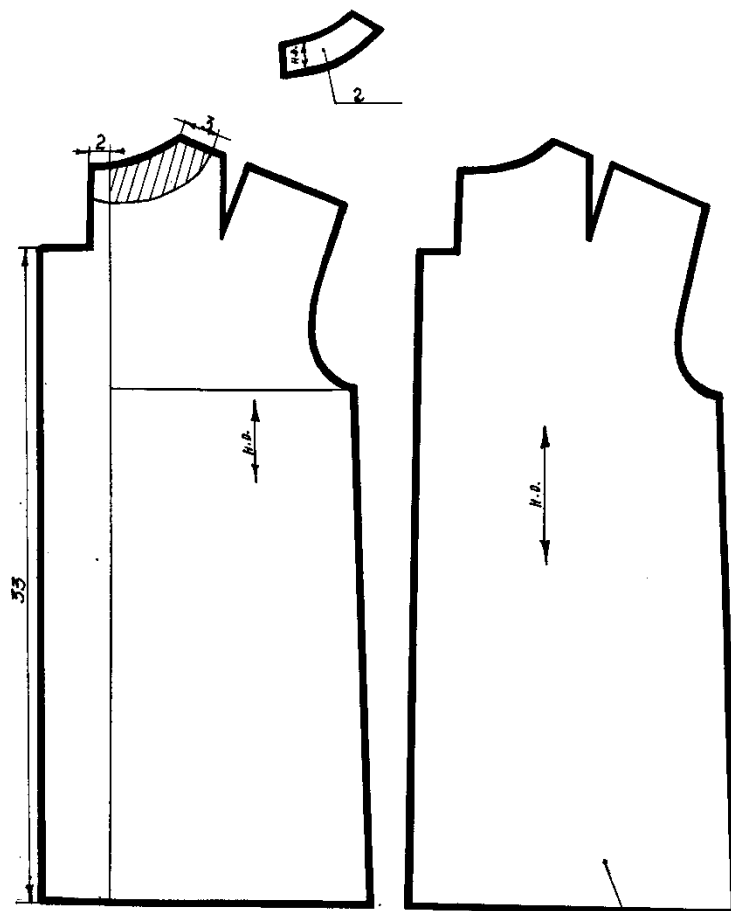
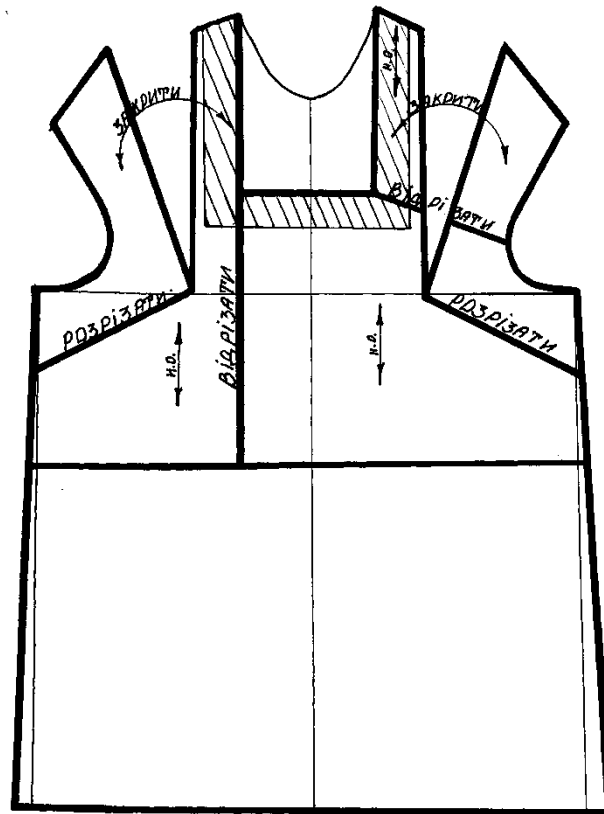
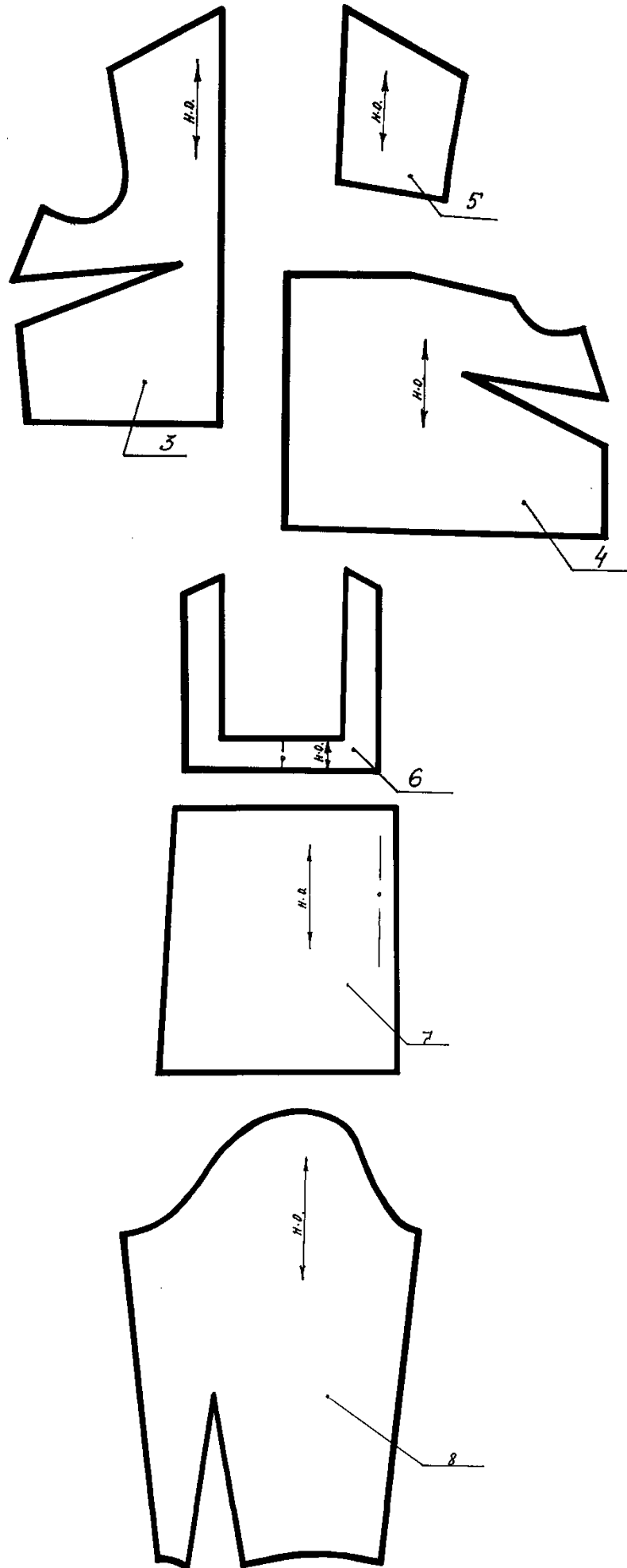

Рис. 2.6. Святкове плаття напівприлягаючого силуету

Святкове плаття, призначене для жінок середнього віку. Плаття довге, з довгими рукавами, напівприлягаючого силуету. Рукави вшивні з поздовжнім швом. Спинка із швом, який переходить у шліцу. Пілочка з виточками, які перенесені у боковий шов, плаття відрізне по лінії талії. Оздобленням для цього плаття є вишивка на пілочці і лінії талії.

ВИСНОВКИ

1. Локальної своєрідності народним сорочкам надавала колористика та орнаментация, виконана різними техніками вишивання і ткацтва. Композиція сорочки – це чітко продумана й логічно конструктивно-декоративна система взаємозв'язку площин вишивки, поєднання ажурних швів і вільних частин білого тла, що підкреслює декоративність вишивки. У народних сорочках орнаментувалися (вишивалися), головним чином, рукави, поділ, пазуха, комір. Вишивка в загальній схемі сорочки будується на чергуванні вертикальних і горизонтальних орнаментальних ліній, що створює велику ритмічну різноманітність.

2. Уміння зчитувати, розуміти та відтворювати орнамент є одним з важливих аспектів формування художньо-естетичної культури школяра. Саме таким є шлях від початкових асоціативних ідей орнаменту до наступного їх концептуального відображення в символічній формі на папері та в матеріалі. З'ясовано, що орнаментальні мотиви вишивки, які склалися впродовж століть, були віддзеркаленням оточуючого світу. Про це свідчать передовсім народні назви геометричного і рослинного орнаменту. Переважаючий орнаментальний мотив – лінійно-геометричний, зумовлений технікою ткацтва, був поширений в усій Україні.

3. Виходячи з локальних варіантів крою, нами акцентовано на основних типах сорочок, що побутували в Україні наприкінці XIX –початку XX ст.: тунікоподібна, із плечовими вставками, з суцільнокроєним рукавом і на кокетці. Локальна специфіка основних типів крою виявилась у засобі поєднання плечової вставки та рукава зі станом, у розмірі та формі плечової вставки, рукавів та ласток, у характері призбирування верхньої частини рукава та горловини, в оформленні коміра та низу рукавів – манжет; у горизонтальному чи вертикальному членуванні стану сорочки.

4. Нами розроблено навчальну програму «Українська народна сорочка» для учнів 10 – 11 класів, які навчаються за технологічним профілем. Програма

розрахована на 256 годин, з яких 28 годин теоретичного навчання, 98 годин – практичних занять, 120 годин – практики з виконання навчальних проєктів.

Для ефективного проведення занять учням пропонуються уроки двічі на місяць по 4 години, що дозволяє їм сконцентруватися на змісті і практичній реалізації цього технологічного профілю.

5. Важливою метою профільного навчання у старшій школі є вміння учнів добирати і застосовувати традиційні крої сорочок, елементи декору (вишивка, аплікація, плетіння, ткацтво тощо), технології виготовлення до сучасних умов життя та побуту, гармонійно поєднуючи традиції у сучасному модерному одязі. З цією метою нами запропоновано 8 об'єктів праці – сучасний жіночий одяг (сорочки, блузи та плаття) із кроєм, призначені для виготовлення на уроках технологій.

Підсумовуючи зазначимо, що мистецький рівень народної сорочки, її еволюційна насиченість, яскраво відображає світогляд, естетичні вподобання, психологію українського народу. Виразність і функціональність української сорочки досягнуто завдяки простоті та відпрацьованості конструкцій і форм, багатству техніки та композицій прикрас й оздоблень, єдності конструктивних, технологічних і художніх прийомів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
2. Білан М.С., Стельмахук Т.Г. Український стрій. Львів: Фенікс, 2000. 324 с.
3. Білецька В.Ю. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация. *Матеріали до етнографії і антропології*. Т. XXI-XXII, Ч. 1. Львів, 1979. 367 с.
4. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка. Етнографічний аспект / ред. О. М. Козакевич. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2005. 328 с.
5. Від ремесла до творчості: збірник / упоряд. Ю.Г.Легенський. Київ: Час, 1990. 152 с.
6. Ліщинська-Кравець Г.Л. Технології навчання дітей мистецтву української вишивки. *Золота скриня. Українські художні ремесла: практичний посібник* / Упоряд. Б.М.Терещук. Чернівці. Видавничий дім «Букрек», 2007. С. 24 – 53.
7. Декоративно-прикладне мистецтво: словник / Антонович Є.А. Київ: Мистецтво, 2013. 474 с.
8. Етнологічні мотиви у творчості Зеновії Кенцала. *Образотворчий матеріал Ін-ту народознавства України НАН України*. Львів: Афіша, 2008. 176 с.
9. Марчук С.А. Етнологія України. вид. 2-ге перероб. і доп. Львів: Світ, 2014. 520 с.
10. Кара-Васильєва Г.В., Заволокіна А.О. Українська народна вишивка. Київ: Либідь, 1996. 96 с.
11. Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. 2-ге вид. стер. Київ: Либідь, 2005. 160 с.
12. Кузан Н., Пруська Р., Дебич Д. Заняття з народної вишивки. 5–9 клас: метод. посіб. Дніпро: ПП «Швидкокодрук» 2019. 98 с.

13. Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки: Техніка і технологія. Львів: Місіонер, 1996. 155 с.
14. Матейко К.І. Український народний одяг : етнографічний словник / відп. ред. Р. Кирчів. Київ: Наукова думка, 1996. 196 с.
15. Мельник Г. Методика викладання обслуговуючої праці: навчально-метод. посібник. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2021. 382 с.
16. Мороз О. Проектування та виготовлення виробів у процесі вивчення української народної вишивки. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2015. № 3. С. 8 – 12.
17. Найден О.С. Орнамент українського народного розпису: Витоки, традиції, еволюція. Київ: Наукова думка, 1989. 132 с.
18. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. Ілюстрації З. Васіної, Л. Міненко, Т. Ніколаєвої, О. Слінчак, М. Старовойт. Київ: Либідь, 1996. 176 с.
19. Програма. Трудове навчання. Нова редакція 5 – 9 класи /Укл. В.М. Мадзігон, Н.І. Боринець, В.М. Гащак, С.М. Дятленко, Р.М. Лещук, Н.М. Павич, А.І. Терещук та ін.); за заг. ред.. В.М. Мадзігона). Київ, 2010. 143 с.
20. Захарчук-Чугай Р.В.. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. Київ: Наукова думка, 1988. 190 с.
21. Радкевич В.О., Пащенко Г.М. Технологія вишивки: підручник / за ред. Н.Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 1997. 303 с.
22. Кара-Васильєва Т. Українська сорочка. Київ: Томіріс, 1994. 29 с.
23. Технології. 10 – 11 класи. Навчальна програма. Рівень стандарту, академічний рівень. Варіативні модулі. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. 140 с.
24. Українська вишивка: Альбом / автор тексту та упоряд. Т.Кара-Васильєва. Київ: Мистецтво, 1993. 264 с.
25. Українська минушина. Ілюстрований етнографічний довідник. 2-е вид. / А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косміна та ін. Київ: Либідь, 1994. 256 с.

26. Українське народознавство: книга для вчителя / Ковальчук О. В. Київ: Освіта, 1994. 176 с.
27. Українське народознавство: навч. посіб. / за ред. С.П. Павлюка. 2-е вид. переоб. і доп. Київ: Знання, 2004. 570 с.
28. Українська вишивка : альбом / уклад. Т. Кара-Васильєва. Київ: Мистецтво, 1993. 264 с.
29. Чумарна М.І. Код української вишивки. Львів: Апріорі, 2008. 198 с.
27. Шевчук О. Народний одяг у системі цінностей української культури. *Мистецтво та освіта*. 2020. №4. С. 41 – 45
30. Яременко Г. Мистецтво вишивання – різновид народної творчості. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2016. №3. С. 22 – 25.